КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра міського господарства

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

на тему:

Підходи до удосконалення закладів спортивного обслуговування населення в малих містах

Іващенка Павла Андрійовича
(прізвище, ім'я та по батькові студента повністю)

Київ 2025 р.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра міського будівництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____
„ ___” _____20___ року

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

на тему

Підходи до удосконалення закладів спортивного обслуговування населення в малих містах

(назва)

Виконав студент групи МБГм-23
Іващенко Павло Андрійович
(прізвище, ім’я та по батькові повністю)
Спеціальність: 192 Будівництво та цивільна інженерія
ОНП: Міське будівництво та господарство
Керівник Апостолова-Сосса Л. О.
(прізвище та ініціали)
кандидатка технічних наук, професор
(вчене звання, науковий ступінь)

Київ 2025 р.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Факультет: урбаністики та просторового планування
Кафедра: міського будівництва
Освітній рівень: магістр ОНП
Галузь знань: 19 «Архітектура та будівництво»
Спеціальність: 192 «Будівництво та цивільна інженерія»
Освітня програма: «Міське будівництво та господарство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету
Мамедов Алірза Махмуд огли
„___”_____20___року

З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

Іващенко Павло Андрійович

1. Тема роботи «Підходи до удосконалення закладів спортивного обслуговування населення в малих містах», затверджена наказом ректора КНУБА № _____ від «____» _____20____ року
2. Керівник роботи Апостолова-Сосса Любов Олександрівна, професор, кандидат технічних наук
3. Строк подання студентом роботи до захисту 25.06.2025
4. Зміст пояснювальної записки за розділами:

Р. 1. Теоретичні засади формування інклюзивного спортивного простору в населених пунктах

Р. 2. Аналіз дослідження створеного інклюзивного простору спортивного закладу на прикладі «Стадіон ім. Валерія Лобановського»

Р. 3. Обгрунтування перспективних напрямків розвитку діяльності спортивного закладу «Стадіон ім. Валерія Лобановського»

Р. 4. Висновки

5. Графічний матеріал за розділами

Р. 1. Завдання проєкту.

Р. 2. Ситуаційна схема.

Р. 3. Аналіз містобудівної документації.
Р. 4. План існуючої забудови.
Р. 5. План транспортної інфрасруктури.
Р. 6. Міжнародний досвід розвитку та реконструкції спортивних споруд.
Р. 7. Схема проблем та конфліктів.
Р. 8. Опорний план.
Р. 9. Проєктний план.
Р. 10. Висновки.

7. Календарний план виконання роботи:

Види робіт та їх зміст	Дата виконання
Вступ	20.02.2025
Розділ 1. Аналітичний частина	11.03.2025
Розділ 2. Науково-дослідна частина	16.04.2025
Розділ 3. Розрахунково-планувальні рішення	21.05.2025
Висновки	04.06.2025
Список літератури	05.06.2025
Остаточне оформлення роботи	16.06.2025
Направлення роботи на рецензування, перевірку на плагіат	19.06.2025
Попередній захист роботи на кафедрі	19.06.2025

8. Консультанти розділів кваліфікаційної випускної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Перевірив	
		Дата	Підпис
Розділ 1.			
Розділ 2.			
Розділ 3.			
Розділ 4.			
Розділ 5.			

9. Дата видачі завдання 20.02.2025

Зав. кафедри _____ _____
(підпис) *(прізвище та ініціали)*

Керівник _____ _____
(підпис) *(прізвище та ініціали)*

Студент _____ _____
(підпис) *(прізвище та ініціали)*

Зміст

Вступ 5

Розділ 1. Теоретичні засади формування інклюзивного спортивного простору в населених пунктах 10

1.1 Загальні принципи побудови мережі спортивних споруд в населених пунктах 10

1.2 Основні вимоги, щодо будівництва та обладнання фізкультурно-спортивних споруд 16

1.3 Сучасний стан організації інклюзивного простору на прикладі спортивних закладів 29

Розділ 2. Аналіз дослідження створеного інклюзивного простору спортивного закладу на прикладі «Стадіон ім. Валерія Лобановського» 38

2.1 Загальна характеристика спортивного закладу 38

2.2 Архітектурно-композиційне рішення ділянки 41

2.3 Споруди та обладнання для інвалідів на території закладу 52

2.4 Міжнародний досвід реконструкції та реновації спортивних комлексів 56

Розділ 3. Обгрунтування перспективних напрямків розвитку діяльності спортивного закладу «Стадіон ім. Валерія Лобановського» 62

3.1 Формування пакету послуг спортивним закладом 62

3.2 Шляхи удосконалення спортивного комплексу 70

Висновки 80

Список використаних джерел 82

Вступ

На сьогоднішній день Україна перебуває в збройному конфлікті з російською федерацією, в зв’язку з чим росте кількість тяжкопоранених і травмованих людей. Активним етапом постфронтового відновлення людей є реабілітація та відновлення фізичної активності пацієнтів.

Через застарілість спортивного фонду в більшої частини нашої країни, полягає питання в реконструкції та реновації фонду з врахуванням потреб всіх категорій населення.

Конвенція ООН про права інвалідів не дає чіткого визначення поняття «інвалідність». В ній зазначається, що це поняття еволюціонує і зміст його – це результат взаємодії, яка відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі, заважає їхній повноцінній та дієвій участі у житті суспільства нарівні з іншими [1].

В Україні законодавство зобов'язує різні організації та установи привести свої будівлі та приміщення у відповідність до норм Державних будівельних норм (ДСН) щодо доступності для маломобільних груп населення (МГН). Основними нормативними документами є Закон України «Про соціальний захист інвалідів в Україні» та Державні будівельні норми (ДБН) В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель та споруд». [2]

Інклюзивний дизайн – це британський термін, у США цю концепцію називають «універсальним дизайном», але обидва поєднують поняття «дизайн для всіх». Не тільки інваліди, а і люди похилого віку, діти, вагітні теж переживають незручності. Люди з обмеженнями слуху, зору, люди з ментальними порушеннями відчувають подібні незручності не тільки на вулиці, але і при спробі впоратися зі звичними для нас речами, об'єктами та технологіями [4]. На відміну від традиційного дизайну, який може бути орієнтований на середньостатистичного користувача, інклюзивний дизайн прагне створити продукти, послуги та простори, доступні якомога більшій кількості людей, незалежно від їх фізичних, сенсорних чи когнітивних можливостей.

Одним із ключових аспектів інклюзивного дизайну є принцип універсальності. Це означає, що проєктовані рішення мають бути корисними та зручними для всіх, а не тільки для певної групи людей [4]. Застосування інклюзивного дизайну дозволяє створювати простори без бар'єрів, де люди з інвалідністю можуть нарівні з іншими користуватися громадськими та приватними послугами, підвищуючи рівень інклюзивності у суспільстві [7].

Адаптивний спорт – вид адаптивної фізичної культури, спрямований на задоволення потреб осіб з відхиленнями у стані здоров’я в змагальній та комунікативній діяльності, у максимальній самореалізації своїх здібностей, зіставленні їх зі здібностями інших людей за рахунок прилучення до спортивної культури, освоєння ними техніки, тактики та інших компонентів конкретного виду спорту. [8]

У сфері реалізації програм адаптивного фізичного виховання, а також інтеграції людей з обмеженими можливостями здоров'я у природне соціальне середовище залишається багато невирішених питань. Він обмежується тим, що сьогодні роль спеціалістів адаптивної фізичної культури у комплексній реабілітації людей з порушеннями занижена і, що найважливіше, на мій погляд, реабілітаційний потенціал у цілісному підході до якості життя недооцінено. Очевидно, що це пов'язано з тим, що людям з обмеженими можливостями здоров'я концептуально надається медична модель, яка розглядає інвалідність як якість людини, набуту внаслідок хвороби чи нещасного випадку, яка потребує медичного втручання для виправлення проблеми [9].

В галузях, як фізичне виховання, медицина, спеціальна (корекційна) педагогіка. Безперечно, слід враховувати рівні обмеження можливостей та нозологічні групи. Інваліди прагнуть асимілюватися в суспільстві і не повинні розглядатися як маргінали. Аналізуючи міжнародний досвід, а саме досвід Швеції та Фінляндії, слід розуміти, що всі дії в рамках шведської політики щодо інвалідів на 2011-2016 роки спрямовані на досягнення мети підвищення якості життя людей з обмеженими можливостями [10].

Майбутній фахівець у галузі адаптивної фізичної культури повинен знати свій професійний напрямок та бачити перспективи подальшого розвитку соціальних практик, надавати новий зміст, зміст та емоції життя людей, з якими він взаємодіє. Однак для досягнення успіху в галузі адаптивного фізичного виховання на державному рівні необхідний аналіз основних потреб, мотивацій, інтересів, цінностей та особистісних якостей людей з обмеженими можливостями здоров'я та обмеженою рухливістю.

Останнім часом багато говорять про стадіони. Важливо і про що не варто забувати, що такі громадські об’єкти є сучасними та доступними для всіх, особливо для інвалідів та інших маломобільних груп населення.

Оновлені стандарти будівництва та реконструкції стадіонів передбачають проєктування пандусів та спеціальних ліфтів, тактильних смуг, інформаційних покажчиків та шрифту Брайля, інших візуальних елементів та аудіогідів для людей з вадами зору, а також дублювання важливої інформації текстом та організацію сурдоперекладу для людей.

Не менш важливою складовою є майданчики, які повині включати в собі обладнання доступне для використання, або спеціалізоване для людей з обмеженими можливостями.

Глядачів на трибунах для людей з обмеженими можливостями, які пересуваються на візках, необхідно розміщувати біля виходу. Якщо зал розрахований на 800 і більше місць, місця для інвалідів повинні бути зосереджені в різних зонах не більше трьох місць в одній зоні. Всі місця повинні бути біля евакуаційних виходів.

Незважаючи на те, що робота над законодавчо-нормативною базою для створення безбар’єрного середовища в Україні була розпочата ще на початку 1990-х років, повний доступ до освіти, працевлаштування, адміністративних послуг та соціальних виплат все ще таїть у собі багато невирішених проблем для більшості українців з інвалідністю [9]. Актуальними залишаються питання облаштування громадського транспорту, доступу до об’єктів інфраструктури та формування безбар’єрного публічного простору. Попри тріумфальні звіти

рупором місцевої влади про кількість встановлених пандусів та обладнаних пандусів, банальний для людини з інвалідністю похід до аптеки чи продуктового магазину, як і кілька десятків років тому, перетворюється на дорогу з багатьма перешкодами, а то й стає неможливим.

Такий аналіз необхідний для створення форм, засобів та методів адаптивного фізичного виховання та розробити концептуальний підхід до покращення життя людей з інвалідністю.

Таким чином, формування соціального інклюзивного простору у міських громадах – це складний, але надзвичайно важливий процес, який спрямований на створення справедливого, відкритого та гармонійного середовища для всіх мешканців міста.

Об’єкт дослідження: спортивні споруди, у яких формується інклюзивний простір.

Предмет дослідження: шляхи та умови формування інклюзивного простору спортивних споруд.

Мета дослідження: аналіз та визначення стратегій формування інклюзивного простору спортивних споруд з метою покращення якості життя та забезпечення рівних можливостей для різних соціокультурних груп.

Завдання дослідження:

- проаналізувати підходи дослідження до формування соціального інклюзивного простору в міських спортивних закладах у науковій літературі;

- визначити зміст понять «інклюзія», «соціальна інклюзія», «соціальний інклюзивний простір», «універсальний дизайн».

- обґрунтувати принципи та методи дослідження;

- проаналізувати нормативно-правові засади формування соціального інклюзивного простору в спортивних закладах;

- визначити суб’єктів формування соціального інклюзивного простору у міських громадах;

- проаналізувати сучасний стан організації інклюзивного простору в українських містах;

- запропонувати шляхи оптимізації формування інклюзивного простору на базі спортивного комплексу «Стадіон ім. Валерія Лобановського» в м. Переяслав, Бориспільского р-н, Київської обл.

Розділ 1. Теоретичні засади формування інклюзивного спортивного простору в населених пунктах

1.1 Загальні принципи побудови мережі спортивних споруд в населених пунктах

Організація розміщення спортивних споруд є найважливішою складовою всіх структурних елементів містобудівної організації населених пунктів. Якість спортивного середовища є одним з основних показників як для окремого міста, так і для всієї країни. У зв'язку з цим розвиток будівництва спортивних споруд залишається пріоритетним завданням розвитку суспільства [11].

Отже, містобудувальнику необхідно вміти та використовувати у проєктуванні все, що доцільно та красиво. Це стосується і вдалої інтеграції споруди до ландшафту, та вмілого використання інноваційних архітектурно-будівельних технологічних рішень. У генеральних планах міст спортивні споруди займають досить велику площу. Їхнє місце розташування має бути ретельно продумане.

В економічному відношенні вигідніше будівництво та експлуатація комплексних спортивних центрів, тому їм слід віддавати перевагу. До того ж оздоровчі умови у великих спорудах кращі, ніж у малих. Слід зазначити, що великий вплив на естетичну виразність міського середовища надає комплексний підхід до проєктування та розміщення спортивних споруд у структурі міста.

З одного боку, спортивні споруди є містобудівними акцентами, з іншого боку спортивні споруди повинні формувати мережу, що має оптимальний показник доступності містян. При цьому необхідно враховувати той факт, що при проєктуванні мережі спортивних споруд функціональна спрямованість також різноманітна, практично для кожного виду спорту необхідна відповідна спортивна споруда. Деяка універсалізація, звичайно ж є, але в цілому ми маємо дуже складну мережу міських спортивних споруд різної функціональної начинки і при цьому з певною доступністю для жителей міста.

Отже, прогнозування розміщення мережі спортивних споруд ведеться під час проєктування генерального плану міста і безпосередньо надає колосальний вплив на міське середовище, формує житлову територію, а також впливає на композиційне рішення та вигляд міської забудови загалом.

Місто розглядається не ізольовано, а в сукупності з прилеглою до нього агломерацією. В відокремленому місті, що не має в радіусі 45-хвилинної транспортної доступності до пунктів, вся мережа спортивних споруд розраховується на обслуговування міста без урахування агломерації.

При проєктуванні мережі слід враховувати перспективне зростання міст та селищ. Ігнорування перспективи веде до створення неекономічних будівель-дублерів малої місткості, що випадково розташовані в системі міста, або до непоправної шкоди в системі обслуговування. Слід заздалегідь передбачати можливість розвитку спортивних споруд шляхом нарощування існуючих споруд, а також перетворення зі зростанням міста існуючих загальноміських споруд на районному чи мікрорайонному рівні [12].

Транспортна і пішохідна доступність

Розміщення мережі спортивних споруд міста має забезпечити їх доступність, що визначається пішохідними та транспортними радіусами обслуговування. Радіус обслуговування у межах житлового району може бути прийнятий буквально. За межами житлового району він вимірюється часом, що витрачається на дорогу. Загальний час доступності включає час проїзду громадським транспортом.

Більшість спортивних споруд належить до споруд періодичного користування, загальноміські демонстраційні поєднують періодичні та епізодичні відвідування.

Мережа спортивних споруд будується за принципом ступінчастої системи культурно-побутового обслуговування населення, де щаблі обслуговування відповідають основним структурним елементам міста.

Такі об’єкти повинні мати практичні під’їзні шляхи, а зупинки громадського транспорту повинні бути розташовані поруч на рекомендованій відстані. Є різні рівні мережі фізкультурно-спортивних закладів.

І рівень – мікрорайон (квартал), 5 хвилин пішки. Призначений для фізкультурно-оздоровчої роботи: щоденного активного відпочинку дітей на свіжому повітрі, а також часткового (майданчики та доріжки з радіусом обслуговування до 500 м), систематичного заняття дітей та дорослих (переважно людей похилого віку).

Мережа мікрорайону складається з комплексів обмеженого користування - дитячих установ, шкіл, навчально-методичних центрів на навчання дітей плаванню, починаючи з грудного віку.

ІІ рівень - багатофункціональні фізкультурно-спортивні центри в житловому масиві; бажано в межах 30 хвилин ходьби. Призначений для систематичних занять спортом найбільш популярними видами спорту, а також для масових фізкультурно-оздоровчих заходів.

Фізкультурно-спортивні центри житлового району - опорна ланка міської мережі, основна база для багаторічних систематичних занять спортом.

ІІІ рівень – багатофункціональний фізкультурно-спортивний центр у планованому районі; Доступність транспорту 30 хвилин. Призначений для систематичних спортивних тренувань різними видами спорту, а також для фізкультурно-оздоровчих занять.

Фізкультурно-спортивний центр планувального району обслуговує кілька житлових районів і утворює ІІІ ступінь мережі з радіусом обслуговування в межах 30-хвилинної доступності на громадському транспорті (2,5-6,5 км). Спортивна зона комплексу може включає критий басейн для плавання спортсменів-розрядників та груп здоров'я старшого віку.

Розрахункові показники міжрайонного спортивного центру, як правило, сумуються з показниками спортивного центру того житлового району, в якому він розташовується, а спортивний комплекс центру об'єднується з спорудами фізкультурної зони парку. Таке об'єднання відкриває можливості для створення

комплексних споруд із критими та відкритими майданчиками на основі оптимального перерозподілу розрахункових показників площі спортивних комплексів.

IV рівень – багатофункціональний загальноміський фізкультурно-спортивний центр; Доступність транспорту 30-45 хвилин. Призначений для систематичних тренувань, особливо висококваліфікованих спортсменів, спортом, а також для фізкультурно-оздоровчих занять з використанням великих і технічно складних споруд.

Загальноміські спортивні комплекси призначені для занять та змагань висококваліфікованих спортсменів. Вони можуть бути однією з будівель комплексу загальноміського спортивного центру або розміщуватись на окремій ділянці.

За населення менше 500 тис. жителів загальноміський спорткомплекс поєднується з найближчими районними або міжрайонними комплексами, що сприяє створенню ефективних великих комплексних спортивних споруд.

Напівфункціональні комплекси I-IV рівнів є обов'язковою частиною фізкультурно-спортивної бази міста і рекомендовані до проєктування на 1000 жителів.

V рівень – заміські спеціалізовані та багатофункціональні комплекси. Можливі зміни в теоретичній моделі мережі фізкультурно-спортивних закладів залежно від розмірів міста та локальної системи розселення.

У компактних і малих населених пунктах максимальний радіус обслуговування зменшується шляхом об’єднання верхніх (II, III, IV) рівнів мережі. Навпаки, у великих міських і сільських районах функція загальноміського фізкультурно-спортивного центру з 30-хвилинною транспортною доступністю фрагментована: її може виконувати головний центр, який об’єднує унікальні для міста споруди (переважно демонстраційні послуги), а також вторинні, які також беруть на себе функції обслуговування між населеними пунктами.

У містах, де радіус обслуговування житлової території не перевищує допустимого, достатньо одного загальноміського комплексу та комплексу нижчих рівнів [13].

Для створення великих, економічно вигідних комплексних, спортивних споруд слід прагнути передачі норм нижчої структурного рівня вищому містобудівному просторі. При об'єднанні спортивних споруд житлового району з міжрайонними, а міжрайонних із загальноміськими деяке перевищення нормативних радіусів обслуговування може компенсуватися зручними транспортними комунікаціями. Сучасний підхід до містобудівних проблем визначається розвитком транспортних засобів та зростанням населення приміських зон.

Час, витрачений на дорогу від дому до тренажерного залу, і тривалість самого заняття повинні бути в співвідношенні не менше 1:6 [15].

Розглянемо конкретні спортивні споруди.

1. Спортивні споруди мікрорайону для щоденної діяльності: (найнижчий рівень у мережі спортивних споруд).

Пішохідна доступність – 5-7 хв. Радіус обслуговування – 5-50 м. До таких спортивних споруд належать комплексні спортивні майданчики (гімнастичні, ігрові, легкоатлетичні) загальною площею 120 м2.

Ці споруди розроблені як комплекси для дітей і дорослих.

2. Районний заклад систематичних занять дітей та дорослих.

Ці споруди запроєктовані як комбіновані фізкультурно-спортивні центри. Пішки - 15 хв.

3. Міжрайонні приміщення для проведення спеціальних видів спорту та самостійних занять фізичною культурою. До них легко дістатися - 15 хвилин їзди на громадському транспорті.

4. Загальноміська спортивна база для всіх видів спорту, для висококваліфікованих спортсменів. До них 30 хвилин на громадському транспорті.

Відповідно до нормативно-правових актів Міністерства освіти існує певний перелік спортивних споруд, обов’язкових для навчання в початковій та старшій школах. Це комплексні спортивні майданчики (баскетбольний, волейбольний), гімнастичні майданчики, пряма бігова доріжка – 135 м (ширина 7,5 м), закрита бігова доріжка – 200 м (ширина 5 м), футбольне поле 60 х 40 м, спортивний зал 36 х 18 м (900–1200 учнів).

5. Спортивні споруди вищих навчальних закладів проєктуються з урахуванням кількості студентів денної форми навчання: 1-4 тис., 2-10 тис. осіб. Комплексні спортивні споруди побудовані так, що ними може займатися ціла група учнів. Кожен вищий навчальний заклад будує зал для спортивних ігор (42 м х 24 м) і гімнастики (36 м х 18 м) за умови, що кількість студентів перевищує 6 тисяч, кількість цих залів збільшується. ВНЗ повинні мати приміщення для групових занять.

Для проведення навчальних та секційних занять можна побудувати спортивну арену 30 м х 126 м з біговою доріжкою 200 м, басейн 50 м х 25 м. Спортивна база вищого навчального закладу включає спортивну зону з відкритими спорудами, розташовану біля студентських гуртожитків та основних корпусів навчальних закладів. Спортивна зона включає учбове футбольне поле розміром 94 м х 63 м, спортивні майданчики (їх кількість залежить від кількості учнів: до 2 тис. учнів – 1 гандбольний, 3 тенісні, 2 баскетбольні, 3 волейбольні, 4 гімнастичні).

Орієнтація споруд в просторі міста

Спортивні споруди будують з навітряного боку (відносно рози вітрів) від промислових і житлових об'єктів, що забруднюють повітря (промислові підприємства, великі магістралі, звалища), на відстані, встановленій для кожного об'єкта, що забруднює повітря (санітарно-захисні зона). При виборі місця для забудови враховується характер грунту на ньому. Забруднення ґрунту не повинно досягати рівня, при якому втрачається здатність до самоочищення та мінералізації органічного матеріалу, який він містить [16].

Рівень ґрунтових вод на таких ділянках не повинен бути вище 0,7 м від поверхні відкритих спортивних споруд або від їх нижньої частини. При проєктуванні спортивної споруди враховуються кліматичні умови регіону майбутнього будівництва. У південних районах спортивні зали та підсобні приміщення спортивних споруд розміщують в окремих павільйонах (краща вентиляція, запобігання перегріву тощо).

У північних районах спортивні споруди в основному розташовують довгою віссю конструкції в напрямку переважного вітру небажано планувати вікна з навітряного боку (це може призвести до значного зниження температури в приміщенні при сильному вітрі).

Приміщення, призначені для технічного обслуговування спортивних споруд, краще планувати з навітряного боку.

1.2 Основні вимоги, щодо будівництва та обладнання фізкультурно-спортивних споруд

Проєктування спортивних споруд – це складний та багатогранний процес, що потребує комплексного підходу та обліку різних факторів. Важливо дотримуватись норм і вимог, щоб створити сучасну та функціональну споруду, здатну сприяти розвитку спорту та покращенню якості життя людей.

Проєктування спортивних споруд є важливим та відповідальним етапом створення сучасних об'єктів для занять спортом та проведення спортивних заходів. Важливо враховувати правила та норми проєктування, а також звертати увагу на аспекти енергоефективності, універсальність та соціальну інтеграцію. Комплексний підхід та використання сучасних технологій дозволяють створювати спортивні споруди, які сприяють активному способу життя, здоров'ю та розвитку спорту у суспільстві. При проєктуванні необхідно врахувати потреби користувачів та прагнути до створення комфортних та функціональних просторів, що сприяють розвитку спорту та зміцненню здоров'я населення.

Відповідно до загальноприйнятих основ проєктування спортивних споруд, такі об'єкти класифікуються на чотири групи:

- спортивно-видовищні, з місцями для глядачів, звідки забезпечується нормальна видимість та створена система безпечної евакуації. До цієї групи входять палаци спорту, велотреки, біатлонні та лижні стадіони та інші споруди з сидячими або стоячими місцями для вболівальників;

- навчально-тренувальні, які використовуються під час тренувального процесу. Цю групу складають спортбази учбових закладів усіх рівнів, школи олімпійського резерву, центри підготовки спортсменів вищих розрядів. Незалежно від місць для вболівальників, сюди входять споруди для веслування, яхтингу, стендової стрільби, а також лижні, біатлонні та санно-бобслейні траси;

- фізкультурно-оздоровчі;

- призначені для занять фізкультурою, активним відпочинком. Заняття такого роду не передбачають попередньої підготовки та сприяють покращенню самопочуття котрі займаються.

Спортивні об'єкти можуть бути об'ємними (спортзали, палаци спорту, плавальні басейни, манежі) або площинними (поля та майданчики для спортивних ігор, доріжки для ковзанярського спорту, лижні та біатлонні траси) [16].

Крім цього, проєктування спортивних споруд проводиться стосовно його призначення:

- окремого об'єкта – для єдиного виду спорту (зали для єдиноборств, басейни з однією ванною, поля та ковзанки для спортивних ігор, доріжки для легкої атлетики та бігу на ковзанах, санно-бобслейні траси, велотреки, манежі для занять кінним спортом та ін.);

- комплексні споруди – стадіони, універсальні палаци спорту з залом, що трансформується, багатозальні комплекси, басейни з кількома ваннами.

Окрім основного призначення спортивні об'єкти розрізняються набором допоміжних приміщень (у спортивно-видовищних мають бути приміщення для представників електронних та друкованих ЗМІ, суддів, органів правопорядку,

може передбачатися розміщення буфету, сувенірного кіоску, музею, клубу тощо) для глядачів та тих, хто займається.

У ході проєктування будівельних споруд необхідно дотримуватись основних принципів, до яких належать:

1. Прив'язка до конкретних видів спорту, оскільки кожен вид має особливості, внаслідок чого виникають специфічні вимоги до складу приміщень та набору обладнання;

2. Безпека, що передбачає забезпечення безпеки занять спортом - тренувань та змагань, максимально можливого захисту від травм та ушкоджень, протипожежного захисту, а також антитерористичну захищеність, включаючи заходи щодо запобігання несанкціонованому доступу осіб, транспорту та вантажів з використанням обладнання, призначеного для виявлення вибухових пристроїв та зброї . Для цих розділів СП правила проєктування спортивних споруд пропонує враховувати вимоги відповідних нормативних документів;

3. Ергономіка та комфортабельність, що передбачають зручності спортивних об'єктів для учасників та глядачів, тренувань та змагань. У це поняття включаються, як комфортний мікроклімат у приміщеннях, так і правильне освітлення, що дозволяє, при необхідності, вести телевізійні трансляції, а також акустика, необхідний набір приміщень для відпочинку та обслуговування глядачів і глядацьких трибун;

4. Енергоефективність, що вимагає прийняття технічних рішень, що дозволяють знизити вплив об'єкта масового відвідування на навколишнє середовище шляхом вибору ефективних конструкцій, що захищають, і оптимального режиму енергоспоживання;

5 Універсальність, що дозволяє використовувати одну спортивну споруду для різних видів спорту чи масових заходів. При проєктуванні спортивних комплексів необхідно закладати у проєкт можливість трансформації приміщення та зміни, за необхідності, його функціонального призначення;

6. Соціальна інтеграція, яка передбачає забезпечення рівних можливостей користування спортивною спорудою всіма верствами населення, у т.ч. з

маломобільних груп для чого мають передбачатися спеціальні заходи та адаптивні рішення.

Розробка проєктної документації на споруди для занять фізкультурою та спортом – процес складний та багатосторонній, для якого характерний комплексний підхід з одночасним врахуванням великої кількості різних специфічних факторів.

При цьому для створення сучасного об'єкта, здатного підвищити якість життя населення, сприяти розвитку спорту, необхідно дотримуватись правил проєктування спортивних споруд різного профілю. Комплексний підхід та інноваційні технології дозволяють проєктувати та будувати споруди для занять фізкультурою та спортом, що сприяють підвищенню активності населення. Тому вкрай важливим є облік потреб фізкультурників і, відповідно, створення рекреаційних зон високого ступеня функціональності, що володіють при цьому комфортабельністю, що сприятиме зміцненню здоров'я міських жителів.

Особливості проєктування відкритих спортивних споруд

Відкриті спортивні об'єкти є площинними і до цієї категорії входять [16]:

- спортивне ядро – поле з трав'яним або синтетичним покриттям для занять спортивними іграми з доріжками для бігових дисциплін, секторами для стрибків у висоту та довжину, метань ядра та диска;

- стадіон – комплекс, що включає спортивне ядро, місця для вболівальників, допоміжні приміщення для вболівальників і спортсменів, інші об'єкти, що використовуються для занять фізкультурою та спортом;

- майданчики із твердим, трав'яним або синтетичним покриттям для спортивних ігор;

- бігові доріжки для легкоатлетичних або ковзанярських тренувань та змагань.

Особливе становище у проєктах спортивних об'єктів займають всеосяжні вимоги щодо безпеки для спортсменів та глядачів незалежно від його місткості та профілю. Планувальні рішення проєкту мають передбачати вільний проїзд та розміщення на території спортивного об'єкту спеціальної техніки – аварійно-

рятувальних, пожежних, поліцейських, медичних служб антитерору. Усі приміщення спортивного об'єкта мають бути доступні для маломобільних груп населення. На території спортивного комплексу має бути розміщена необхідна кількість паркувань для глядачів [17].

У ході проєктування відкритих спортивних споруд багато уваги приділяється формуванню покриття спортивних майданчиків та ігрових полів.

Поверхня покриття повинна бути неслизькою та гладкою, зберігати свої властивості в умовах високої вологості. Для полів з натуральним трав'яним покриттям норми проєктування спортивних споруд передбачають пристрій як природного покриву, так і використання спортивного газону рулонного типу. У проєкт закладається стійка до витоптування, стрижки, посушливої чи дощової погоди трава. Поля повинні мати дренажну систему та проєктуватися з ухилом, що забезпечує водовідведення з поверхні.

Покриття відкритих майданчиків волейбольних, баскетбольних, гандбольних матчів передбачається з полімерних матеріалів або деревини. споруди правила проєктування доповнюються вимогами федерацій з конкретного виду спорту.

Розглянемо основні з них.

Проєктування велодромів, велодоріжок

Принципи формування ефективної велотранспортної мережі, що є мережею велотранспортних маршрутів (далі - ВТМ) та окремих велосипедних маршрутів, представлені в таблиці 1. Принципи побудови ієрархії ВТМ представлені в таблиці 2.

Табл. 1 - Принципи формування ефективної велотранспортної мережі

Принцип	Методи забезпечення
Безпека	Велотранспортна інфраструктура має забезпечувати мінімальний ризик поранення чи травми, а також почуття безпеки у велосипедистів.
Послідовність	Велотранспортна інфраструктура повинна бути єдиною системою, що пов'язує основні місця початку поїздок і місця призначення, бути безперервною, однорідною за умовами пересування, мати інформаційні покажчики, дозволяти вибирати варіанти маршруту руху
Прямолінійність та рівномірність руху	Велотранспортний маршрут повинен мати мінімальну кількість ділянок із зміною напрямку руху. Велосипедисти не повинні затримуватись на перетинах з потоками автомобільного транспорту. Велосипедисти повинні мати можливість рухатися з максимальною швидкістю.
Привабливість	Велотранспортна інфраструктура має забезпечувати освітлення, естетику, інтеграцію з навколишнім простором, доступ до об'єктів сервісу, торгівлі
Комфорт	Велотранспортна інфраструктура повинна забезпечувати якість покриття, мінімальні ухили, виключення складних маневрів, мінімізацію потреби поспішати, мінімальні перешкоди з боку транспортних засобів та пішоходів

Табл. 2 - Принципи побудови ієрархії ВТМ

Вид ВТМ	Функція	Швидкість руху велосипедистів, що забезпечується, км/год
Загальноміська	Велотранспортні маршрути, що забезпечують швидке та безперешкодне пересування між частинами поселення чи міського округу	25...40

Табл. 2 продовження

Місцева	Велотранспортні маршрути, що з'єднують внутрішньоквартальні велотранспортні маршрути із загальноміськими	20...30
Внутрішньоквартальна	Велотранспортні маршрути, що забезпечують доступ до житлових будівель та інших місць тяжіння, що характеризуються низькою швидкістю, низькою інтенсивністю руху.	< 20

На етапі планування створення та проєктування ВТМ необхідно забезпечити:

- виділення елементів велотранспортної інфраструктури на мережі доріг;

- наявність ділянок велотранспортних маршрутів між місцями виїзду велосипедистів із території житлової зони та пунктами призначення;

- зручний доступ до житлових, комерційних та виробничих будівель;

- можливість утримання покриттів велодоріжок та велополос, що забезпечують рівність та зчеплення;

- зниження швидкості руху транспортних засобів на внутрішньоквартальних проїздах;

- безпеку велотранспортних маршрутів до шкіл;

- можливість перевезення велосипедів громадським транспортом;

- наявність можливості довгострокового та короткострокового паркування велосипедів на автостоянках або спеціалізованих стоянках;

- облаштування ВТМ інформаційними покажчиками.

Проєктування відкритих спортивних майданчиків

Важливим етапом перед будівництвом спортивного об'єкта є проєктування спортивних майданчиків. Сучасне футбольне поле або тенісний корт – це не просто покладена та склеєна штучна трава. Це цілий комплекс послідовних та важливих робіт.

Для тривалої експлуатації спортмайданчика необхідно правильно підготувати основу, вибрати покриття, огородження та освітлення. Вони мають

максимально відповідати умовам експлуатації майбутнього спортивного майданчика. Усі ці розрахунки робляться на стадії проєктування.

При проєктуванні основи спортмайданчика, потрібно правильно розрахувати достатню глибину корита. Визначити кількість та товщину шарів щебеню. Від цього залежатиме якість дренажу готового спортмайданчика.

Також велике значення має більш правильно розставити на плані майбутні стовпи освітлення. Визначити їхню мінімально допустиму висоту для правильного освітлення. Так, для різних розмірів спортмайданчиків, потрібна своя кількість стовпів, їх висота, кількість і потужність прожекторів.

Теж стосується і огорожі. На різних типах ігрових майданчиків можна встановити різний за міцністю паркан. На футбольному майданчику вимоги до ударостійкості панелей огорожі будуть набагато вищими, ніж, наприклад, на баскетбольній або волейбольній.

З іншого боку, нині ринку пропонується безліч різних типів покриття. І тут не обійтися без досвіду роботи з кожним з них, щоб правильно підібрати таке, яке максимально відповідатиме вимогам конкретного спортмайданчика.

Основні вимоги, які висуваються до спортивних майданчиків [16]:

- розміри майданчиків повинні відповідати виду спорту, котрому вони призначені. Наприклад, стандартний розмір міні-футбольного майданчика – 20×40 м, а баскетбольного – 14×26 м.

- поверхня чи покриття майданчиків має бути рівним, не припадати пилом, не виділяти токсичних речовин і не мати дефектів. Максимальний розмір нерівностей не повинен перевищувати 10 мм.

- все розміщене обладнання має бути добре закріплене. Зважайте на те, що різне обладнання розраховане на різні навантаження. Наприклад, ворота для міні-футболу повинні витримувати без перекидання горизонтально додане навантаження, а баскетбольне кільце – вертикальне навантаження.

- при будівництві спортивних майданчиків необхідно передбачати влаштування систем дренажу та відведення поверхневих вод.

- розмітка має відповідати виду спорту, для якого призначені майданчики.

При проєктуванні спортивного майданчика потрібно враховувати особливості території, на якій вона буде розташована, та її функціональність:

- відстань до поряд розташованих будівель, ліній електропередач, підземних комунікацій;

- наявність ухилу;

- рівень освітленості;

- орієнтацію щодо сторін світла;

- наявність під'їзних шляхів та парковок для майданчиків з великою пропускною спроможністю;

- перелік обладнання, яке буде встановлено на майданчику:

- на паркових чи районних майданчиках найчастіше встановлюють універсальне обладнання: турники, бруси, рукоходи, лави;

- на території шкіл або фізкультурних комплексів, як правило, встановлюють спеціалізоване обладнання для занять конкретними видами спорту: стійки з баскетбольними кошиками, міні-футбольні ворота та інше;

- дворові майданчики найчастіше універсальні, тому їх пристосовують як активних ігор (баскетбол, волейбол, настільний теніс), так занять воркаутом.

Особливості проєктування стадіонів

Особливість проєктування стадіонів залежить від їхнього призначення. Причому йдеться не про вид змагань, що відбуваються на майбутньому стадіоні, а про клас стадіону та його здатність приймати глядачів. Проєкти стадіонів повинні містити такі ключові елементи: основне або ігрове поле, трибуни та амфітеатри для глядачів, майданчики для спортивних ігор, різні тренувальні поля та допоміжні споруди та приміщення.

На складання проєктів стадіонів впливає призначення основного ігрового поля, але це не суворе обмеження, т.к. практично будь-яке поле можна пристосувати під проведення інших ігор досить швидко, головне, щоб було достатньо місця. Набагато більше значення на майбутні інженерні проєкти будь-яких стадіонів надає кількість запланованих глядачів. У цьому плані проєкти

стадіонів можна порівняти із мостами. Вони розраховуються на певну кількість людей або, простіше кажучи, навантаження, яке доведеться витримувати будівлі.

Клас стадіону визначає кількість та якість допоміжних споруд, врахованих у проєкті стадіону [16]. Тут і роздягальні, і спеціальні процедурні, і тренувальні зали для спортсменів, всілякі VIP ложі тощо. Не можна забувати і про такі будівлі, як освітлювальні вежі для вечірніх та нічних ігор, та навісів/дахів для захисту глядачів від дощу. Але головним завжди є пересічні глядачі. Залежно від класу стадіону, обладнані сидіння для них та способи входу та виходу з глядацьких місць. Вхід і вихід проєктують таким чином, щоб у жодному разі не допустити тисняви в проходах і наслідків, що випливають з неї, історія спорту сповнена трагічних ситуацій на стадіонах, коли гинули люди. Тому головне у проєкті стадіону – це надійність та безпека глядачів.

Проєктування відкритих басейнів

Відкриті природні басейни найкраще розміщувати на річках, які мають добру здатність до самоочищення. Басейни встановлюють в озерах тільки в тому випадку, якщо вони не забруднені побутовими і промисловими стічними водами; коли не купають домашніх тварин, не перуть одяг тощо. Найкраще підходять природні водойми розташовані на 200–250 м вище за течією від джерела забруднення (стічні води, причали тощо).

Відповідно до санітарно-гігієнічних норм і правил, у відкритих природних водоймах на поверхні води не повинно бути видимих забруднень. Прозорість води повинна дозволяти бачити біле коло діаметром 20 см на глибині 4 м. Дно водойми, на якому встановлюється басейн, бажано піщане, чисте (без коряг, паль, ям) і пологе. Глибина природних водойм для купання рекомендується не менше 1,7 м; для пірнання з висоти 5 м – 3,8 м; з висоти 10 м – 4,5 м. Басейни слід розташовувати на сонячній стороні водойми, при цьому довга вісь водойми повинна бути спрямована за течією, а оглядовий пункт рятувальників повинна бути розміщена вище за течією від кінця водойми, зі стартовими блоками з протилежного боку.

Особливості проєктування критих спортивних споруд

Криті спортивні споруди бувають великими та малими. На великих грають у футбол, займаються ковзанярським спортом та іншими видами, а малі призначені для волейбольних, баскетбольних матчів, гри у теніс.

Головна особливість критих спортивних споруд полягає в необхідності використовувати прогонові просторові конструкції покриттів цих будівель, здатних сприйняти кліматичні та технологічні навантаження при відносно невеликій матеріаломісткості [16]. Такі конструкції у формі купола, арки або гіперболічного параболоїда можуть бути виготовлені з металу, дерева, залізобетону, спеціальних полімерних інноваційних матеріалів.

Дуже ефектні сталеві мембрани – просторова система із тонких сталевих листів, закріплена на опорному контурі. Ефект полягає в поєднанні несучих та огороджувальних функціях мембрани, яка при товщині листа 5 мм здатна перекривати проліт до 200 м-коду. Добре виглядають пролітні дерев'яні клеєні арки, перехресно-стрижневі системи із сталевих труб, вантові конструкції. Вигляд просторового покриття великою мірою залежить від можливостей будівельного комплексу регіону.

Однак найчастіше використовуються сталеві ферми, різного виду, що дозволяють зручно розмістити велику кількість технологічного обладнання, необхідного для нормальної експлуатації спортивних об'єктів. А цих систем норми проєктування спортивних споруд регламентують чимало. До них належать системи [16]:

- освітлення арени та трибун;
- відеостін та табло;
- звукової інформації та оповіщення;
- мультимедійних технологій та ін.

Крім цього, відповідно до правил на проєктування спортивних комплексів в універсальних палацах спорту мають бути системи:

- управління будівлею;
- підігріву трибун;

- льодотворення, а також системи, що забезпечують безпеку глядачів та спортсменів.

Також під час проєктування критих комплексів необхідно не забувати можливість переобладнання майданчиків для тренування та проведення змагань для людей з інвалідністю. Необхідно щоб обладнання регулювалися відповідно до потреб населення, що буде його використовувати. На приклад, при грі в волейбол сидячи, гра для населення з вадами опорно-рухового аппарату, використовують сітку меншої висоти: для чоловіків висота сітки становить 1,15 м., а для жінок – 1,05 м.

Особливості проєктування фітнес-центрів, тренажерних залів

Об'ємно-планувальне рішення фітнес–центру повинно визначатися особливостями будівлі та існуючого середовища, задовольняти містобудівну ситуацію і відповідати функціональним і технологічним вимогам [15].

Композиційно - планувальне рішення комплексу бувають як компактним, тобто мати централізовану функціональну схему так і являти собою систему функціональних блоків, сполучених переходами, що забезпечують зручне функціонування об'єкта.

Основи просторової організації закладені адаптаційні моменти створення інтер'єрів, які підганяють обстановку під потреби і особливості характеру конкретної людини. Цими питаннями займається окреме відгалуження науки - психодизайн. Класифікація спортивних споруд За об’ємно-планувальною конструкцією спортивні споруди діляться на криті та відкриті.

Криті спортивні споруди - це споруди, в яких навчально-тренувальні заняття, змагання проводяться в критих залах, манежах, басейнах, палацах спорту і т.д. Відкриті спортивні споруди - це споруди, в яких навчально-тренувальні заняття, змагання проводяться не в приміщені, а на свіжому повітрі.

Професійно спроєктований фітнес - центр враховує всі особливості, необхідні для зладженої роботи тренажерного залу [18]. У планувальній організації кожного типу приміщень громадського призначення, відповідно до значення простору в їхньому функціонуванні, виокремлюють основний,

додатковий і допоміжний простір. Основний простір характерний найбільшими розмірами та найтривалішим з - поміж інших перебуванням відвідувачів.

До структури приміщень основного простору може належати: глядацький зал, тренажерний зал, зал єдиноборств, зал аеробіки, зал для заняття йогой і пілатес, кардио - зал, сайкл зал, басейн і так далі. Тобто, приміщення, де людина проводить найбільше часу та найактивніший період перебування. Додатковий простір підвищує загальний комфорт обслуговування, виконує рекреаційну функцію, наприклад приймальня (ресепшн), фреш-бар, ресторан, медичний кабінет, дитячі кімнати, магазин, масажний салон. В допоміжному просторі розташовані технічні засоби, які забезпечують комфортне середовище в основному та додатковому просторі – роздягальні, туалети, щитові, складські та технічні приміщення.

Особливості проєктування критих басейнів.

Довжина басейнів може бути 25 м (малі) і 50 м (великі), ширина - 10, 12, 15, 21 і 25 м, ширина доріжки - не менше 2,25 м. Внутрішня поверхня ванн басейну облицьована плиткою. Для відведення забрудненого поверхневого шару води в каналізацію уздовж стін на рівні поверхні води встановлюється спеціальний жолоб. По периметру обладнують доріжки з підігрівом шириною 1,5-2 м з температурою +28-31 °С.

Глядацькі трибуни відокремлені від полів спеціальним бар'єром. Певні гігієнічні вимоги до води в штучних басейнах забезпечуються примусовою циркуляцією через різні фільтри, системи знезараження та підігріву. Найдешевший і найпоширеніший спосіб знезараження води – хлорування.

Рівень залишкового хлору у воді в штучному басейні повинен бути не менше 0,2-0,4 мг/л. Для знезараження води в штучних басейнах також застосовують ультрафіолетове опромінення, озонування і хімічні засоби (мідний купорос). Температура води в басейні регулюється: для плавання вона має бути +26–27 °С, для стрибків у воду та водного поло – +28 °С. Також регулюється прозорість води, яка повинна бути такою, щоб у будь-якому місці дна було видно білий диск діаметром 20 см.

Коефіцієнт освітленості басейну повинен бути не менше 1/6, рівень штучного освітлення не менше 150 лм, а в басейнах для стрибків у воду рівень вертикального освітлення не може бути менше 75 лм. Температура повітря в залі басейну повинна бути +26-27 °С, швидкість руху повітря - до 0,2 м/с, а потужність припливно-витяжної вентиляції повинна забезпечувати не менше 2-2,5-кратного повітрообміну в приміщенні. кімната за годину.

Допоміжні приміщення басейну розташовуються в певному і суворому порядку: роздягальня для верхнього одягу, роздягальня з туалетом і тільки потім - душові. Лагідні санвузли обладнані прямо перед входом в зал.

Місткість басейну для оздоровчого плавання визначається з розрахунку 5,5 м2 площі водної поверхні на одну людину (при розмірах басейну 25 × 11 м і глибині в мілкій частині не менше 1,2 м, а в глибшій частині не менше 1, 45 м). Басейни для занять з плавання повинні мати розміри 10×6 м (глибина від 0,9 до 1,25 м) з площею водного дзеркала 20 $м_2$ на одного учня.

1.3 Сучасний стан організації інклюзивного простору на прикладі спортивних закладів

Спортивні комплекси, стадіони та будь-які інші об'єкти суспільного значення мають бути доступними для відвідування всім бажаючим. Категорії спортивних установ включені до програми «Доступне Середовище» - і це зобов'язує керівництво таких об'єктів адаптувати інфраструктуру будівлі та території для інвалідів та людей з обмеженими можливостями. Це означає, що керівництву таких установ необхідно усунути всі бар'єри та забезпечити доступ людей, які мають обмеження можливостей щодо зору, слуху, а також людей, які мають труднощі в пересуванні або прикуті до інвалідного крісла.

Завдання організації доступного середовища всередині будівлі та на прилеглій до неї території може становити масу складних нюансів. Інструкції та нормативи, які могли б допомогти у вирішенні цього завдання, програмою

Доступне Середовище не передбачено. У разі, коли керівництва «до дії» немає, а будинок має свої технічні особливості, які треба враховувати при адаптації – керівництву установи доводиться розробляти план заходів самостійно.

Комплексні заходи щодо адаптації об'єктів – це не лише усунення бар'єрів та перешкод. Особливу увагу важливо приділити питанням комфорту та безпеки [19]. Треба опрацювати кілька важливих нюансів:

- території для глядачів. Люди з інвалідністю по зору можуть пересувати територією із собакою-поводирем. Для неї має бути обладнана спеціальна зона вигулу собак.

- трибуни. Крім звукової трансляції інформації для глядачів, також повинні бути розміщені дисплеї з текстовими повідомленнями;

- для орієнтації осіб з повною втратою зору та слабозорих. Тактильні смуги допоможуть людям легше орієнтуватися і впевненіше почуватися. На додаток до тактильних систем обов'язково мають бути встановлені міцні поручні;

- басейни та ванни. Для інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату в дрібній частині ванни басейну слід встановити пологі сходи. Для інвалідів-візочників потрібен спеціальний витяг для басейнів. Краї ванни басейну по всьому периметру мають бути виділені контрастною смугою;

- зали для занять сліпих. Поручні, кріпильні деталі обладнання, регуляторів, електричних вимикачів та інші елементи повинні заглиблюватися або встановлюватись урівень з поверхнею стін;

- проходи. Дверні отвори повинні бути не менше 1,2 м за шириною для вільного доступу спортсменів на кріслах-візках.

Вхід має бути з рівня тротуару або обладнаний сходами з поручнями, зручними для інвалідів. Перший і останній сходинки пофарбовані контрастним кольором, перед сходами смуга з тактильної плитки для інвалідів з вадами зору [21].

Для інвалідів-візочників вхід обладнають пандусом, а за неможливості його встановити підйомником для інвалідних візків.

Верхній майданчик розміром менше 2,2х2,2 метра буде незручним для людини в інвалідному візку.

Автоматичні розсувні двері або двері, що легко відкриваються.

Дверний отвір (бажано без порога, або з порогом менше 2,5 см) шириною не менше 90 сантиметрів.

Звуковий маяк на вході для слабозорих верств населення

Бажано виділити вхід до магазину контрастним кольором або архітектурним рішенням.

Написи "ВХІД" та "ВИХІД" наносяться контрастними кольорами на відповідних дверях.

Не слід забувати, що доступність споруд можна забезпечити організаційними способами. Наприклад, можливість виклику співробітника для встановлення переносного пандуса, або для допомоги при підйомі крутим пандусом, для транспортування на підйомнику. Якщо отвори не відповідають вимогам, можливе надання вужчої коляски на час відвідування [22].

До дверей спортивних залів, відповідно до загальних правил проєктування спортивних споруд, також пред'являються й спеціальні вимоги:

- оглядові панелі у дверях повинні бути виготовлені з протиударного скла, щоб інвалід, перш ніж увійти спортивний зал міг бачити все, що там відбувається, таким чином, уникаючи ймовірних зіткнень;

- внизу на дверях мають бути протиударні панелі заввишки 30 см, оскільки при відкриванні їх часто штовхають підніжкою інвалідного крісла.

Покриття підлоги також має відповідати спеціальним вимогам [21]:

- підлоги в залах, де використовуються коляски, повинні бути пофарбовані в темніші тони, щоб не залишалося слідів від шин;

- підлога для занять інвалідів з коляскою та для інвалідів з обмеженими рухомостями необхідна злегка шорстка

- поверхня підлоги з напівпружинних або пружних синтетичних матеріалів більш безпечна;

- для занять сліпих поверхня підлоги повинна бути ідеально гладкою, щоб уникнути травм.

- маломобільні мають вільно пересуватися прилеглими територіями.

- у кожному комплексі повинні бути виділені паркувальні місця для людей з обмеженими можливостями. Їх слід розміщувати якомога ближче до під'їзду, не далі 50 м, і займати не менше 10% паркувального місця.

Мінімальна ширина паркувального місця для автомобіля з обмеженими фізичними можливостями становить 3,5 м, а для проїзду інвалідного візка між автомобілями має бути інтервал 1-1,5 м [17]. Ці місця мають бути позначені міжнародними знаками. Вони не повинні бути зайняті таксі, туристичними автомобілями або транспортом, що обслуговує комплекс, який повинен контролюватися охороною, а не покладатися на совість людей.

- вхідна група в комплекс повинна мати: широкий вхід і вихід; всі двері не повинні бути ширше 85 см; прохід через турнікети; доступний і безпечний в'їзд, пандуси повинні бути безпечними згідно з правилами; відсутність порогів у дверях або порогів, що не перевищують 2,5 см; ліфти. У місцях, де перепад рівнів менше висоти одного поверху, і де неможливо встановити пандус, необхідно передбачати підйомні механізми та ліфти;

- серед туалетів і роздягалень у комплексі повинна бути хоча б одна універсальна кабіна, доступна для всіх категорій і обладнана допоміжними пристроями.

- комплекс повинен мати доступні таксофони, банкомати, ігрові та торгові автомати, а також інформаційні щити та піктограми міжнародного значення.

При розробці списку обладнання для адаптації важливо враховувати всі перешкоди та бар'єри, з якими може зіткнутися відвідувач. До уваги беруться потреби людей з обмеженнями по слуху, зору, а також кріслах-візка.

Приблизний список обладнання для адаптації, який необхідний у більшості випадків для спортивних установ за програмою Доступне Середовище, включає:

- підйомні платформи для інвалідів (для переміщення сходами та подолання перепадів висот);

- травмобезпечні перила та пандуси зі спеціальним покриттям, що не ковзає;

- тактильна плитка та система навігації (таблички, мнемосхеми тощо);

- обладнання для доступності санвузлів (поручні, адаптація проходів);

- спеціальні місця для паркування для інвалідів;

- кнопки дзвінка в місцях, де може бути потрібна допомога оператора [23].

До стін спортивних залів висуваються такі вимоги:

- кріпильні деталі для регуляторів, обладнання та ін. повинні бути або заглиблені, або закладені врівень з поверхнею стін;

- регулятори освітлювачів, електричні вимикачі повинні бути розташовані на висоті, доступній для інвалідів висоті – 1,20 м;

- стіни з лицьової цегли повинні виконуватися із затиркою швів.

Зважаючи на це, системна робота зі створення безбар'єрного доступу є необхідним і критично важливим завданням для подальшого розвитку міста. Відповідно до прийнятої містобудівної програми, для створення безбар'єрних умов пропонується:

− дотримання нормативних вимог: врахування потреб людей з інвалідністю при будівництві та реконструкції будинків, облаштуванні об'єктів інфраструктури, міського транспорту та інших об'єктів різного роду, виду, форми власності та цільового призначення;

− аудит доступності: для виявлення проблем і недоліків існуючих об'єктів та інфраструктури. На основі результатів аудиту можна розробити плани усунення проблем і покращення доступності;

− проєктування з урахуванням потреб: важливо залучати експертів з доступності до процесу проєктування будівель та інфраструктури;

− використання технологій: наприклад, встановлення пандусів, ліфтів, автоматичних дверей, інформаційних систем для людей з вадами зору, а також використання інших технічних рішень;

− освіта та охоплення: важливо навчати та інформувати громадськість про важливість доступності та проблеми, з якими стикаються люди з обмеженими можливостями. Це сприяє підвищенню обізнаності та підтримки громадськості;

− залучення участі: важливо враховувати думки та потреби людей з обмеженими можливостями в процесі прийняття рішень щодо доступності з метою розробки більш ефективних рішень;

− фінансування: надзвичайно важливо забезпечити фінансування проєктів покращення доступності. Державні та приватні інвестиції можуть допомогти реалізувати космічні проєкти без перешкод;

− Вирішення проблеми безбар'єрного простору потребує цілісного підходу та спільних зусиль суспільства, влади, архітекторів, інженерів та інших зацікавлених сторін.

Уникнення бар'єрів і створення доступних просторів є важливою складовою створення справедливого та інклюзивного суспільства. Фінансування заходів програми планується з бюджету міської територіальної громади; кошти обласного та державного бюджетів; кошти, залучені міжнародними організаціями; власні кошти юридичних і фізичних осіб; депозити вітчизняних та іноземних інвесторів; інші джерела фінансування, не заборонені чинним законодавством [24].

Однією з ключових складових створення інклюзивного простору в міських громадах України є освіта та підвищення обізнаності мешканців. Триває активна робота в режимі реального часу з підвищення обізнаності та освіти щодо питань інклюзії в українських міських громадах. Зокрема, організовуються різноманітні освітні заходи та кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про важливість інклюзії та створення доступного середовища для всіх [25].

Під час проведення натурного дослідження в м. Переяслав було сформовано перелік вимог спортсменів з обмеженими можливостями до якості занять у спортивномих секціях для осіб з інвалідністю. Найбільш значущими вимогами на емоційному рівні є: «увага та допомога місцевої влади», «безкоштовні заняття», «залучення меценатів і спонсорів», «небайдужий (захоплений, активний) керівник комплексу», «можливість участі у змаганнях за кордоном та обміну досвідом із зарубіжними спортсменами, спортсменами та тренерами з інших міст», «наявність кваліфікованих фахівців, тренерів, які мають досвід роботи з інвалідами», «наявність медичного пункту», «наявність менеджера комплексу,

який візьме на себе вирішення організаційних питань (екіпірування, змагання)», «якісне покриття спортивних майданчиків», «проведення спортивних свят», «якісний спортивний інвентар», інклюзивний доступ до тренажерних залів в місті.

Українські міські громади стикаються з низкою викликів і труднощів у реалізації інклюзивних ініціатив, а саме:

− фінансові обмеження: багато місцевих громад мають обмежені бюджетні ресурси, що ускладнює реалізацію інклюзивних проєктів та розвиток інфраструктури;

− відсутність узгодженості: часто відсутність координації між різними місцевими органами влади, установами та громадськістю може призвести до неефективної реалізації інклюзивних ініціатив;

− брак обізнаності та освіти: відсутність усвідомлення важливості інклюзії та доступності може призвести до відсутності підтримки та розуміння серед громади та посадових осіб;

− технічні обмеження: невирішені бар'єри в навколишньому середовищі та транспорті можуть ускладнити доступ людей з обмеженими можливостями до громадських послуг та інфраструктури [27].

Одним із головних викликів, на мій погляд, є недостатність коштів на проєкти адаптації інфраструктури та розвиток соціальних програм. Багато міських громад мають обмежені бюджетні ресурси, що ускладнює здійснення необхідних змін у навколишньому середовищі. Іншою проблемою є низький рівень обізнаності та розуміння проблем інклюзії серед населення. Деякі мешканці можуть недовірливо ставитися до інклюзивних ініціатив або навіть дискримінувати людей з обмеженими можливостями [28].

Проте, незважаючи на ці виклики, існують перспективи для подальшого розвитку інклюзивних просторів у міських громадах в Україні, а саме:

− посилення участі громадськості: залучення громадськості до процесу планування та реалізації інклюзивних ініціатив може допомогти створювати більш ефективні та скоординовані проєкти;

− використання інноваційних технологій: розробка та впровадження інноваційних рішень і технологій може підвищити доступність і доступність державних послуг для всіх груп населення;

− підвищення обізнаності та освіти:

Підвищення обізнаності громадськості щодо важливості інклюзії та доступності може допомогти створити сприятливу атмосферу для розвитку інклюзивних ініціатив;

− Партнерство та співпраця: розвиток партнерства між державним сектором, бізнесом та урядом може стимулювати інновації та сприяти реалізації інклюзивних проєктів. Зокрема, посилюється увага до цього питання як на рівні місцевої влади, так і на рівні громадянського суспільства. Деякі громадські організації та активісти зосереджуються на інклюзивних заходах і вимагають їх реалізації.

Залучення міжнародних донорів та організацій також може забезпечити додаткові ресурси для реалізації інклюзивних проєктів і програм. Посилення співпраці з міжнародними партнерами може сприяти обміну досвідом та необхідній експертній підтримці [29]. Проаналізувавши сучасний стан організації інклюзивних просторів на прикладі впровадження відповідних програм у міських громадах, я дійшов висновку, що є як позитивні моменти, так і виклики, які потребують уваги та вирішення.

З позитивного боку можна відзначити зростання усвідомлення важливості створення інклюзивного середовища, а також зусилля багатьох міських громад щодо реалізації програм і проєктів, спрямованих на покращення доступності та інклюзії різних груп населення. Важливо зазначити, що існує ще багато проблем, таких як брак фінансування, відсутність належного законодавчого забезпечення, а також відсутність участі та підтримки з боку деяких суб’єктів, уповноважених вирішувати ці питання.

Тому для досягнення більших успіхів у створенні інклюзивних просторів у міських громадах необхідно продовжувати зусилля щодо вирішення цих викликів шляхом збільшення фінансування, вдосконалення законодавства та залучення

ширшого кола учасників до процесу прийняття рішень. Тільки таким чином можна забезпечити інклюзивне середовище, де кожен громадянин має можливість жити, працювати та розвиватися гідно та рівноправно [30].

Розділ 2. Аналіз дослідження створеного інклюзивного простору спортивного закладу на прикладі «Стадіон ім. Валерія Лобановського»

2.1 Загальна характеристика спортивного закладу

Для дослідження приймаємо Стадіон ім. Валерія Лобановського в м. Переяслав.

Комунальний заклад «Спортивно-оздоровчий комплекс «Стадіон імені Валерія Лобановського» – профільний спортивний заклад, який забезпечує фізкультурно-оздоровчі, спортивно-масові та культурні заходи серед населення міста.

Стадіон імені Валерія Лобановського Переяслав-Хмельницької міської ради Київської області засновано 27 червня 2012 року, розміщується на вулиці Спортивній, 2 та діє на підставі Статуту.

На стадіоні проводяться тренування та змагання з футболу, легкої атлетики, Street Workout.

Також на стадіоні проводиться:

- практичні заняття;
- поточний контроль успішності;
- проміжна атестація учнів;
- фізкультурно-оздоровчі заходи;
- групові та індивідуальні консультації, у тому числі щодо організації самостійної роботи студентів.

У зимовий період працює крижаний майданчик для ковзання на коньках, гри у хокей.

Стадіон має дві трибуни вздовж поля зі встановленими на них дерев'яними лавами. Бігові доріжки викладені з різнокольорових гумових “пазлів”, проте деінде їх немає або вони небезпечно вилазять над поверхнею доріжки. Щосезону керівництво стадіону вимушені перекладати і компунувати їх таким чином, щоб бігові доріжки залишалися в доброму стані і не заважали тренуванням та

змаганням. На території стадіону також є хокейна площадка, туалети, тренувальний зал в адміністративній будівлі та інша менша площадка. Також є роздягальні та адміністративні кімнати.

Склад споруд відкритого стадіону широкого профілю:

Відкритий майданчик для ігрових видів спорту, асфальтова основа, огорожа - сітка-рабиця (висота 3,5 м), що складається з наступних елементів:

а) поле для гри в міні-футбол з воротами для міні-футболу, сітки на воротах;

б) майданчик для гри у хокей із двома металевими стійками (1 знімна), волейбольна сітка.

в) необхідне приладдя для гри у волейбол, баскетбол, мініфутбол: футбольні, баскетбольні, волейбольні м'ячі, суддівські свистки, волейбольна сітка.

г) інші спортивні аксесуари для занять: гирі, гантелі.

Сектор для стрибків у довжину, що включає зону розбігу, дошку для штовхання, яму з піском для приземлення. Земляна основа зони розбігу – асфальт.

Спарена бігова доріжка довжиною 60 м., земляна основа.

Поверхня покриття - спеціальний, вирівняний та утрамбований грунт та шар асфальту.

Спортивний комплекс, що включає:

- турнік ширина 950мм; висота 2150мм.

- турнік ширина 1000мм; висота 2300мм.

- гімнастична стінка, ширина 950мм; висота 3100мм.

Допоміжні приміщення стадіону: роздягальні – 2 шт., оснащені вішалками та лавами, з них чоловіча – 1 шт., площа 14 кв. м, кількість гачків 40 шт.; жіноча – 1 шт., площа 12 кв. м, кількість гачків- 2 шт. (Розміщені в будівлі на першому та другому поверсі), з них чоловічий -1 шт. кількість санприладів – 3 шт., жіночий - 1 шт.

Стадіон частково освітлюється із прожекторів на стовпах, а освітлювальні вежі були демонтовані декілька років тому в зв’язку з неможливістю фінансування їх капітального ремонту.

Тобто система освітлення:

а) природне;

б) штучне.

Наприкінці 2016 року на одній із сесій міської ради депутати при затвердженні бюджету на 2017 рік виділили 1,5 мільйона гривень на реконструкцію міського стадіону.

У планах було зробити повну перебудову західної трибуні. Повністю оновити газон та підвести воду для його поливу. Щоб не пригнічувати трав'яний покрив холодною водою із свердловини, планувалося її брати із річки Альта. Для цього планувалося будувати невелику насосну станцію. Вода по трубах підводилась би по всьому периметру поля, тож полив буде скрізь рівномірний. Трохи вирівнювалося футбольне поле, пересіювалася вся трава, яка зараз там росте та сіялась нова, спеціальна для футбольних газонів.

Також планувалося реконструювати бігові доріжки.

Але реконструкція виконана не була по різним причинам.

Після чого, комісія обстежила футбольну інфраструктуру та футбольне поле. Інфраструктура переяславського стадіону отримала оцінку “добре”, футбольне поле, зважаючи на перший місяць весни – “задовільно”.

Несуча система трибуни є каркасною, трипролітною, 4-поверховою, з концентричним балконом галерейного типу шириною 2,6 м у рівні перекриття над першим поверхом на позначці 4,35 м.

Сітка колон 6х6 м адміністративної будівлі, висота поверху 3 м. Каркас складається із збірних залізобетонних конструкцій по серії II-04 (випуск 1973 р.).

Колони зі схованими консолями з розрізанням на два поверхи мають перетин 400х400 мм. Стик між колонами здійснюється за допомогою ванної зварювання випусків поздовжньої робочої арматури та з подальшим його замонолічуванням.

Просторова жорсткість будівлі здійснюється збірними залізобетонними діафрагмами жорсткості, сталевими портальними зв'язками та сталевими ґратчастими діафрагмами.

Усі конструкції виготовлялися на заводах будіндустрії м.Харкова.

Крім цього в лотках та похилих ригелях спостерігалася чорна пліснява, яка призвела до руйнування цементного каменю. Чорний наліт на поверхні лотків є спорами мікроскопічних грибів.

На момент обстеження конструкцій трибуни та адміністративної будівлі було зафіксовано цілу низку дефектів у колонах, ригелях, плитах, діафрагмах жорсткості, лотках, сидіннях. До них слід віднести: наскрізні та ненаскрізні тріщини з шириною розкриття 0,5 мм і більше, оголення та корозія арматури, сульфатну корозію бетону, руйнування захисного шару, відколи бетону, незамонолічені шви, виколи бетону, розмороження з вилуговуванням бетону, тріщини усадки.

Відповідно до остаточного технічного висновку про стан несучих конструкцій, конструкції було зараховано загалом до другого стану споруд – задовільного. Однак у багатьох елементів несуча здатність та довговічність знижена, що вимагало обов'язкового проведення відновлювальних робіт, посилення з метою забезпечення експлуатаційної надійності відповідно до розроблених рекомендацій.

2.2 Архітектурно-композиційне рішення ділянки

В кінці 2023 році в грантовому проєкті «Громадський простір для різних верств населення» команда переяславських ентузіастів виборола грант на будівництво додаткового спортивного майданчика. Це був конкурс для територіальних громад Київської області, який втілювала Міжнародна організація з міграції (МОМ) за підтримки уряду Канади [31].

На території міського стадіону у Переяславі з січня 2024 розпочалось оновлення інфраструктури. Бригада будівельників уклала бордюри і вимостила основу для нової спортивної площадки.

Далі основа засипалася відсівом і зверху майданчик накривали гумою плиткою.

У Переяславі це доступне і привабливе місце з трьох локацій для різних категорій мешканців громади: молоді, людей старшого віку, дітей, і що важливо – для людей з інвалідністю. На майданчику є тренажери, які є спеціалізованими для данних груп населення.

Поряд із тренажерами розміститься локація для дітей: ігровий гімнастичний куб зі скеледромом, тарзанкою, качалкою тощо. Тобто сюди може прийти, наприклад, мама з дітками і сама позайматися на тренажерах, а діти поряд гратимуться у «кубі».

Третя локація – професійний тенісний стіл. Він розбірний, і за його потреби можна буде переміщати. Все обладнання спеціалізоване всесезонне, тобто стійке до різних погодних умов.

Першими аналіз на відповідність норм проходять вхідні ворота. Нарікань вони не викликають. Проходи досить широкі, щоб людина у візку змогла самостійно потрапити на територію стадіону.

Дорога до стадіону

Матчі та інші заходи, що проводяться на футбольних стадіонах, приваблюють тисячі глядачів, і для них характерна висока концентрація людей. Таким чином, шлях до стадіону та від стадіону у цей час може стати для людей з обмеженими фізичними можливостями серйозним випробуванням.

У цьому відношенні важливими є доступність транспорту та зручність входу, тобто клубам та керівникам стадіонів слід розробити план під'їзду транспорту з уболівальниками та відвідувачами з обмеженими фізичними можливостями. Ключову роль у забезпеченні зручного громадського транспорту, здатного впоратися з напливом глядачів, у тому числі людей з обмеженими фізичними можливостями, які відвідують стадіон у ігрові дні, відіграє місцева інфраструктура.

Міські системи громадського транспорту стають все більш доступними для людей з обмеженими фізичними можливостями, тому організація зручних

маршрутів між станціями та автобусними зупинками по дорозі на стадіон має стати частиною будь-якої стратегії чи бізнес-плану доступності. У тих випадках, коли громадський транспорт залишається недоступним або ненадійним, найкращими засобами пересування для більшості людей у візках та інших категорій людей з обмеженими фізичними можливостями як і раніше, є автомобілі.

Є можливість добиратися на стадіон у мікроавтобусах, міжміських автобусах або на таксі. Футбольні клуби та стадіони мають подбати про те, щоб люди з обмеженими фізичними можливостями з числа вболівальників, відвідувачів, персоналу та волонтерів мали спеціальні паркувальні місця та (або) зручні точки висадки та посадки пасажирів біля входів на стадіони.

Рис. 1 – Вхід до стадіону

Дорога до стадіону 50 м довжиною. І тут розпочинаються перші труднощі. Для здорової людини покриття дороги, що веде до доріжок та трибун не викликає зайвої уваги. Але колясочники важко долають шлях від входу до трибун,

більшості допомагають супроводжуючі, оскільки покриття асфальтове з вибоїнами, де-не-де з проростої травою та корінням дерев.

Маршрути доступу

Для максимальної зручності людей у візках та «ходячих» інвалідів маршрути доступу, де тільки це можливо, повинні бути рівними або мати мінімальний ухил. Будь-який маршрут або ділянка шляху з нахилом більше 1:20 (5%) має відповідати рекомендаціям для пандусів. Ширина маршрутів доступу, що активно використовуються для двостороннього руху глядачів в ігрові дні, повинна становити не менше 1,8 м, а чиста висота — не менше 2,1 м. Для менш жвавих маршрутів прийнятною може бути ширина 1,5 м за умови, що вони оснащені роз'їзними майданчиками для людей у візках.

Розміри роз'їзних майданчиків повинні становити не менше 2 м завдовжки та 1,8 м завширшки. Для зручності слабозорих і сліпих країв тротуарних бордюрів, місця перетину з дорогами і доступні для людей з обмеженими фізичними можливостями точки висадки та посадки повинні позначатися тактильною тротуарною плиткою, що відповідає стандартам. Тактильна тротуарна плитка є рельєфною ділянкою мощення, що допомагає сліпим і слабозорим вибирати напрямок і дотримуватися заходів безпеки. [17]

Окрім іншого, на маршрутах доступу та ділянках руху відвідувачів не повинно бути виступів та інших елементів, про які можна спіткнутися. До них відносяться об'єкти, які можуть становити небезпеку для людини, що відволіклася на щось, і, зокрема, об'єкти, які важко намацати палицею для сліпих і слабозорих.

Світильники, вивіски, сміттєві урни, стовпи, тумби та інші жорстко закріплені елементи на маршрутах доступу повинні виділятися яскравими, контрастними кольорами і намацуватися тростиною, оскільки багато людей з вадами зору і сліпі користуються такими тростинами для вибору напрямку і виявлення перешкод на шляху. Для людей з обмеженими фізичними можливостями, здатних ходити самостійно за допомогою таких засобів, як опорні тростини чи милиці, а також для людей з обмеженими можливостями

пересування, проблемами із серцем чи диханням надзвичайно важливі зупинки для відпочинку.

Де тільки можливо, вздовж усіх маршрутів доступу на стадіоні слід з рівним інтервалом встановлювати закріплені сидіння зі спинками, а на практиці біля зовнішніх стін стадіону нерідко просто кріплять зайві сидіння з трибун. завдяки цьому на матчі та інші заходи приходять багато глядачів, для яких інакше таке відвідування було б скрутним. Слід зазначити, що ділянки відпочинку не повинні ускладнювати звичайний рух відвідувачів в ігрові дні і наражати їх на ризик падіння.

Також з боку лежить вже іржава мачта, яка лежить на тротуарі і заважатиме пересуванню.

Рис. 2 - Мачта

У слабозорих нарікання викликали інші нюанси. Під час руху до стадіону розміщені стовпи вуличного освітлення, і незряча людина може легко отримати травму, натрапивши на таку перешкоду. Крім того, безпосередньо біля входу на

трибуну перепоною для незрячих та колясочників стали прямокутні кам'яні брили, встановлені безпосередньо біля воріт до галереї.

У натовпі, натрапивши на таку перешкоду, візок може перекинутися, а незряча людина – спіткнутися і впасти.

Місця для інвалідів на стадіоні передбачені тільки знизу. Заїхати на візку інваліду буде незручно, тому що немає пандусів і бордюрів. Та самі лави і прохід вузькі і вже потребують ремонту.

Рис. 3 – Трибуни для глядачів

Рис. 4 – Технічний стан трибун

Для сліпих та слабозорих відвідувачів стадіону, нічого не передбачено.

Як передбачає сама назва, до цієї групи ставляться люди як з повною сліпотою, так і з розмитим, частковим зором.

Головні потреби: вільні проходи та спеціальні покажчики з тактильними елементами, контрастними кольорами та поверхнями, що не відбивають, а також інформація в альтернативних форматах — тексти зі шрифтом Брайля, великі шрифти, звукові записи та коментаторські голосові описи.

Важливо, що повністю позбавлені зору приблизно 20% представників цієї категорії, тоді як більшість із них частково бачить. Слабовидні та сліпі можуть стикатися з сенсорними, фізичними та (або) емоційними бар'єрами.

Для цієї групи осіб спеціальні умови не передбачені.

Глухі та слабочуючі

До цієї групи належать глухі (люди, які не чують на функціональному рівні); вони часто користуються мовою жестів, послугами сурдоперекладачів та спеціальними телефонними перекладами з тексту на мову. Тим не менш,

більшість представників цієї групи все ж таки частково чує і покладається на допоміжні слухові пристрої: слухові апарати, апарати з котушками індуктивності та пасивними інфрачервоними системами.

Зараз втрата слуху є однією найбільшою категорією інвалідності. Зазвичай розлад слуху прогресує протягом довгого часу, тобто сама людина може навіть не усвідомлювати, якою мірою обмежена у своїх можливостях. Слабочуючі та глухі можуть стикатися з сенсорними та (або) емоційними бар'єрами [32].

Для цієї групи осіб спеціальні умови також не передбачені.

Інші категорії інвалідності

Крім людей з обмеженими фізичними можливостями, доступні та відкриті стадіони та гнучкі форми послуг на них можуть принести величезні переваги і багатьом іншим відвідувачам, у тому числі:

- травмованим уболівальникам, волонтерам, штатним працівникам та гравцям (при вивихах, переломах тощо);

- батькам, які приходять на матчі з маленькими дітьми, та вагітним жінкам;

- дітям;

- відвідувачам, волонтерам та вболівальникам похилого віку (часто це давні шанувальники клубу);

- людям з обмеженим зростанням (зазвичай під цим розуміється остаточне, доросле зростання до 147 см);

- людям, які не знають місцевої мови і тому можуть не розуміти складну систему покажчиків;

- працівникам екстрених служб.

Очевидно, що за будь-яких обставин доступність стадіонів приносить велику користь значній кількості людей. Що ще важливіше, у якийсь період життя переваги доступності стануть у нагоді кожному відвідувачу — часто внаслідок природного старіння, яке супроводжується послабленням сенсорних та фізичних можливостей.

Для зручного розміщення людині в колясці достатньо вільної ділянки не менше 900 мм завширшки і 1400 мм завдовжки, проте рекомендується, щоб площа такої окремої ділянки становила не менше 1,400 м² — цього вистачить і для фіксованого або знімного сидіння поряд з коляскою для супроводжуючого або особистого помічника [21]. У тих випадках, коли для кількох людей у візках виділені спеціальні ряди або платформи, за ними потрібно передбачити зону вільного руху шириною не менше 1200 мм, щоб дві людини в колясках одночасно могли, легко маневруючи, зайняти своє місце, розвернутися і розминутися один з одним.

Рис. 5 – Відсутність бордюрів на бігових доріжках

Рис. 6 – Стан зеленого покриття

Туалети

Доступний туалет повинен знаходитися на відстані не більше 40 м від місця глядачів туалети. Для людей з обмеженими можливостями вони повинні бути передбачені з кожної із чотирьох сторін стадіону.

На зараз присутні два види туалету:

- вуличний;
- туалети в адміністративному приміщенні.

Щодо усіх туалетів у людей з інвалідністю викликає труднощів заїхати в туалет, мало місця для маневрування візком для в'їзду в приміщення. Декілька років тому був проведений капітальний ремонт приміщення з влаштуванням кабінки для людей з інвалідністю згідно діючих норм.

Рис. 7 – Вуличний туалет

Окремої кабінки в адміністративній будівлі для людей з інвалідністю нема, як і умов для них:

- поручнів;
- табличок і показників;
- понижених унітазів.

Стан туалету і душової кімнати в адміністративній будівлі є незадовільним.

Рис. 8 – Душова кімната в адміністративній будівлі

2.3 Споруди та обладнання для інвалідів на території закладу

Навесні 2024 року установили спеціальні вуличні тренажери. Їх біля десять штук – різні: орбітрек, маятник та інші, в тому числі і для маломобільних груп населення. [31]

Рис. 9 – Новий майданчик з вуличними тренажерами

На території майданчику достатньо тренажерів для індивідуальних тренувань здорового населення міста, але більшість з них не розрахована на самостійне перебування на території майданчику людей з інвалідністю. На ринку виробники вуличних тренажерів пропонують багато видів обладнання з можливістю використання їх людьми з інвалідністю без додаткової допомоги супроводжуючих.

Рис. 10 – Тренажер для м’язів плечового поясу

Цей тренажер для м'язів рук плечового поясу підійде для зайнятих людей з інвалідністю, зокрема людьми, що пересуваються на візках.

Рис. 11 - Турнік-бруси для людей з інвалідністю

Забезпечує комплексне тренування основних груп м'язів, сприяє збільшенню гнучкості суглобів. Віджимання на брусах належать до багатосуглобових базових вправ, які залучають крім основних великих груп м'язів ще й безліч малих. Бруси, а точніше, вправи на них дозволяють гармонійно розвивати весь торс тіла, починаючи від фізичних якостей типу сили і витривалості, і закінчуючи обсягами конкретних м'язів.

Розміри:

- Довжина - 152 см
- ширина – 91 см
- висота – 181 см

Підтягування на турніку по праву вважають найважчою вправою, в якій бере участь вся людська вага. Такі підтягування допомагають тренувати досить велику кількість м'язових груп. Найактивнішу участь у цьому беруть спина, руки, груди та плечі.

Конструктивні особливості та матеріал тренажера дозволяють посилено його використовувати цілий рік. Складається він із потужної несучої рами та зручних важелів. Всі вуличні тренажери мають зносостійке до різних погодних умов, ультрафіолетове випромінювання, полімерне барвисте покриття та антивандальну структуру.

Турнік-бруси для людей з інвалідністю забезпечує комплексне тренування основних груп м'язів, сприяє збільшенню гнучкості суглобів. Віджимання на брусах належить до багатосуглобових базових управ, які залучають крім основних великих груп м'язів ще й безліч малих.

Бруси, а точніше, вправи на них дозволяють гармонійно розвивати весь торс тіла, починаючи від фізичних якостей типу сили і витривалості, і закінчуючи обсягами конкретних м'язів. Підтягування на турніку по праву вважають найважчим управою, в якому бере участь вся людська вага. Такі підтягування допомагають тренувати досить велику кількість м'язових груп. Найактивнішу долю у цьому беруть спина, руки, груди та плечі.

Конструктивні особливості та матеріал тренажера дозволяють посилено його використовувати цілий рік. Складається він із потужної несучої рами та зручних важелів. Усі вуличні тренажери мають зносостійке до різноманітних погодних умов, ультрафіолетового випромінювання, полімерне барвисте покриття та антивандальну структуру.

Матеріали, з яких виготовлений тренажер: металеві труби відповідно до ДСТУ та ГОСТ

Поліефірна фарба по металу, стійка до атмосферних опадів.

Зона безпеки складає 1,5 м від решти елементів конструкції.

2.4 Міжнародний досвід реконструкції та реновації спортивних комлексів

У світовій практиці існує дві основні тенденції формування спортивних об’єктів для людей з обмеженими можливостями:

- формування спеціалізованих центрів паралімпійського спорту та адаптивного спорту;
- створення умов доступності для людей з обмеженими можливостями в загальних спортивних комплексах різних рівнів підготовки

Кожна з цих тенденцій мая яскраво виражений регіональний характер [33].

Перший тип об’єкту – це будівництво спеціалізованих центрів для людей з інвалідністю. Ця практика є широко поширеною переважно в країнах пострадянського простору в зв’язку з історично складеними аспектами. В часи рядянського уряду люди з інвалідністю майже не мали доступу до сфер обслуговування населення таких як освіта, спорт, тощо. Центри, що відносяться до першого типу, як правило, розташовувалися на переферії великих міст. Вони могли розрізнятися за видами спорту на літні та зимові і мали додаткову житлову забудово для спортсменів поряд з комплексами.

Другий тип об’єкту набув популярності в Європі та Північній Америці. Ці об’єкти мають універсальний характер і призначення для розвитку олімпійського та паралімпійського спорту. Спеціалісти в комплесах надають перевагу реабілітаціям та адаптивному спорту. В таких комплексах люди з інвалідністю тренуються поряд з здоровими людьми .

Різниця між об’єктами очевидна. Перший тип націлений на спеціалізоване тренування та популярізацію професійного спорту, тоді як другий на фізичну реабілітацію, соціальну адаптацію та спорт в цілому. Очевидним є факт, що другий тип більш гуманний і прогресивніший, тому, на мою думку, Україна повинна рухатися саме в цьому напрямку.

Міжнародний досвід свідчить про інтеграцію багатофункціональних стадіонів в мережу міста. Іноземні інверстори пропагують сталий розвиток – вибір реконструкції будівлі замість будівництва нової з урахуванням оптимізації використання існуючих ресурсів. Дана філософія провокує містобудівельників, архітекторів та інженерів до використання нових ідей і матеріалів в своїх проєктах. Міжнародні спеціалісти однією з головною задачею при розробці проєкту ставлять універсальність стадіону. Стадіон повинен працювати та надавати свої послуги не тільки під час змагань, а й надавати місцевим мешканцям можливість займатися спортом та відпочивати на прилеглій території. В приміщеннях стадіону розміщують конференс зали, торгівельні та бізнес простори. Європейські архітектори створюють простори не тільки для вболівальників, а й для місцевій громаді.

Прикладом може слугувати проєкт стадіону Бемпт. Стадіон буде розташовуватися в комуні Форе, Брюссельського столичного регіону Бельгії. Планують реконструювати стару ділянку з будівництвом стадіону на 16 000 глядачів. Згідно з пропозиціями, на території стадіону планують планують збудувати готельно-розважальний комплекс, що буде обслуговувати відвідувачів. Дотримуючих бельгійських та європейських стандартів, будівництво стадіону планує стати прикладом екологічної відповідальності та іновації для аналогічних проєктів в світі.

Рис.12 – Візуалізація проєкту стадіону Бемпт, Бельгія

Багато зарубіжних спортивних центрів активно використовують принципи сталого будівництва та знаходять способи поєднувати свої споруди з природним середовищем для надання їм ще більшої функціональності та естетичного вигляду. Наприклад, спортивний комплекс Singapore Sports Hub у Сінгапурі розташований поруч із берегом моря і включає зелені зони, парки та відкриті простори, що створюють затишну атмосферу для відвідувачів. Розташований на приголомшливій набережній площею 35 га, Singapore Sports Hub забезпечує унікальну екосистему спортивних, торгових і розважальних приміщень на осі між процвітаючим центром Сінгапуру та широкою громадськістю. У проєкті застосовано інноваційний дизайн мобільного рівня для розміщення різноманітних спортивних і культурних заходів протягом усього року [34].

Рис. 13 – Багатофункціональний комплекс Singapore Sports Hub, Сінгапур

Прикладом сталого розвитку є будівництво спортивних майданчиків на покрівлі існуючих споруд. В зв'язку з прогресуючим збільшенням населення в містах виникає питання відсутності землі для відпочинку мешканців. В деяких мегаполісах, таких як Токіо чи Нью-Йорк, вже активно реалізовуються проєкти з влаштування різних типів майданчиків на покрівлі і вони дійсно користуються попитом. В Україні, як правило, такі проєкти не зустрічаються бурними оплесками в зв'язку з великими фінансовими затратами, але все ж декілька прикладів є. В м. Львів забудовник влаштував на покрівлі ЖК спортивний майданчик для міні-футболу з покриттям зі штучної трави та майданчик для фізичного тренування, а в м. Київ за реалізацію такого проєкту взявся Університет імені Бориса Грінченка і на даху свого шестиповерхового корпусу збудував комлекс майданчиків і зон відпочинку для своїх студентів.

Прикладом реалізації міжнародного досвіду під час реконструкції спортивних комплексів в Україні є НСК «Олімпійський» в м.Київ. Проєкт реконструкції розробило архітектурне бюро «GMP von Gerkan, Marg und Partner» (Німеччина). В рамках реконструкції стадіону було демонтовано нижній ярус стадіону, а автентичний насип нижнього ярусу та залізобетонний верхній ярус

були збережені, як шана історії стадіону. Стадіон став багатофункціональною спорудою, на якому тренуються, гості та мешканці міста відвідують концерти, майстер-класи, тренінги, конференції, спортивні заходи та безліч інших подій.

На сьогоднішній день міжнародні партнери активно допомогають розвивати та відновлювати спортивні заклади, що були пошкоджені чи знищені в результаті повномасштабного вторгнення російської федирації, по всій території України з залученням міжнародних спеціалістів.

В с. Решетилівка, Полтавської області, з залученням коштів Європейського інвестиційного Банку проводиться реконструкція з добудовою критого спортивного залу та гуртожитку для відвідувачів. Авторами проєкту є компанія «Неоінжиніринг», яка активно реалізує міжнародний досвід в своїх проєктах. На сьогоднішній день перший етап проєкту вже виконаний і люди з інвалідністю проходят реабілітацію на території комплексу. Періодично комплекс використовується як тренувальна база для спортсменів перед змаганнями різних рівнів.

«… Ми творимо простір в якому ми можемо разом спілкуватися. Ми можемо займатися улюбленими справами, як волейбол, карате і можемо так робити всі. Це дуже важливо для нас — Європейського інвестиційного банку, для Європейського Союзу — творити цей простір, простір де ми можемо мріяти і реалізувати наше спільне європейське майбутнє.” – стверджує очільниця Регіонального центру Східної Європи Європейського інвестиційного Банку Крістіна Мікулова. [36]

В рамках реалізації благодійного проєкту «Design for Peace», за підтримки уряду Італії, був розроблений дизайн-проєкт відновлення спорткомплексу Харківського політехнічного інституту, який був зруйнований через ворожу атаку рф в 2022 році. Італійська компанія «Di Girolamo Engineering», з залученням української дизайнерки Ірини Орехової, розробили концепцію реконструкції комплексу з комплексним благоустроєм прибудинкової території. В проєкті

активно використовувалась концепція «спорт для всіх». Подальші дії з реалізації проєкту заплановані після закінчення військових дій на території України.

На території Парку Муромець в Києві, група волонтерів та меценатів на базі «Спортивно-розважального комплексу X-Park» проводять спортивні заходи для поранених військових та постфронтову реабілітацію. В рамках проєкту протягом всього року відвідувачам пропонуються сезоні види спорту, такі як сап серфінг, вейк на канатній дорозі, баскетбол на візках, волейбол сидячі, лучно-арбалетний тир, футбол сидячі, петанк, сноуборд, лижний спорт, тощо. Волонтери за власний кошт модернізовують та купляють спорядження для людей з інвалідностями, щоб допомогли в реабілітації та залучити їх до активного відпочинку.

«… Але для повноцінної реабілітації і позитивного емоційного дозвілля для зняття психологічних пост військових травм найкраще створити інклюзивну зону цих інноваційних видів спорту. Продуманий проект з паркуванням для спецтранспорту, правильним безбар'єрним простіром, спуском у воду, системою посадки в катери і сапсерфи, зоною чила і релаксу з водними гамаками, батутами, гойдалками та іншими видами активного відпочинку на воді.» - стверджує автор блогу Юрій Зозуля [37].

Розділ 3. Обгрунтування перспективних напрямків розвитку діяльності спортивного закладу «Стадіон ім. Валерія Лобановського»

3.1 Формування пакету послуг спортивним закладом

Оптимізація формування соціально інклюзивного простору потребує цілісного підходу та впровадження різноманітних заходів. Одним із найважливіших шляхів оптимізації інклюзивного простору є відповідна освіта жителів міських громад. Це включає проведення інформаційних кампаній, лекцій, тренінгів та інших заходів, спрямованих на підвищення обізнаності щодо проблем інклюзії та важливості створення доступного середовища для всіх [38].

Підвищення обізнаності щодо питань інклюзії та важливості створення доступного середовища для всіх є ключовим елементом оптимізації інклюзивного простору в міських громадах з кількох причин:

- Соціальна справедливість: обізнаність щодо проблем інклюзії сприяє розумінню того, що кожна людина, незалежно від її характеристик чи потреб, має право на задовільне життя та доступ до всіх сфер суспільства. Це сприяє підвищенню соціальної справедливості та рівних можливостей.
- Розуміння потреб: проведення інформаційних кампаній допомагає виявити та зрозуміти потреби та проблеми людей з різними видами інвалідності та інших соціально незахищених верств населення. Це дозволяє місцевій владі та громадам краще адаптувати свої програми та послуги до реальних потреб громадян. Сприяння інклюзивному середовищу: чим більше людей усвідомлюють важливість інклюзії, тим більшу підтримку отримають ініціативи та проєкти, спрямовані на створення інклюзивного середовища. Це може бути впровадження адаптивних технологій, створення об’єктів безбар’єрної інфраструктури та інші заходи.
- Розвиток культури інклюзії: інформаційні кампанії сприяють формуванню культури інклюзії, у якій інклюзія стає не лише юридичним обов’язком, а й загальновизнаною нормою та цінністю. Це створює сприятливу атмосферу для

розвитку інклюзивного середовища в міських громадах. Таким чином, проведення інформаційних заходів з питань інклюзії не лише підвищує обізнаність громадян, а й сприяє покращенню якості життя всієї міської громади шляхом забезпечення рівних можливостей та створення доступного середовища для всіх її членів.

Ефективна співпраця між місцевою владою, організаціями громадянського суспільства, бізнес-структурами та групами активістів має кілька ключових переваг, які сприяють реалізації інклюзивних заходів:

− спільне використання ресурсів: кожен із учасників має власні унікальні ресурси, які можуть бути корисними для реалізації інклюзивних проєктів. Наприклад, громадські організації можуть мати доступ до волонтерів та експертів з інклюзії, підприємства можуть надавати фінансову підтримку, а місцеві органи влади можуть надавати доступ до інфраструктури та місцевих ресурсів обслуговування;

− компетенція та знання: кожен учасник має власну компетенцію та знання у відповідних сферах, які доповнюють одна одну. Спільна робота дозволяє нам використовувати ці знання для створення більш комплексних і ефективних рішень;

− Легітимність і підтримка громади: партнерство між різними секторами суспільства забезпечує ширшу легітимність і підтримку інклюзивних ініціатив у місцевій громаді. Це дозволяє залучити більше ресурсів і зусиль до реалізації проєкту, а також забезпечує більшу відкритість і прозорість процесу прийняття рішень;

− Масштабованість і сталість: співпраця між різними зацікавленими сторонами дозволяє масштабувати та підтримувати інклюзивні ініціативи з часом. Коли кілька зацікавлених сторін докладають зусиль до проєкту, це збільшує ймовірність успіху та довголіття. Тому створення партнерства між місцевою владою, організаціями громадянського суспільства, бізнес-структурами та групами активістів є вкрай важливим для успішної реалізації інклюзивних ініціатив, оскільки це сприяє обміну ресурсами, досвідом та фінансовою підтримкою, а також забезпечує легітимність та підтримку громади.

Створення програм і послуг, спрямованих на підтримку людей з обмеженими можливостями, має вирішальне значення для забезпечення їм рівного доступу до освіти, роботи та інших сфер життя з кількох причин.

По-перше, такі програми та послуги допомагають зменшити перешкоди для людей з обмеженими можливостями, надаючи їм необхідну підтримку та доступ до різноманітних можливостей. Наприклад, програми інклюзивної освіти дозволяють дітям з особливими потребами отримувати якісну освіту разом із однолітками без інвалідності, що сприяє їхньому соціальному та академічному розвитку.

По-друге, ці програми сприяють розвитку соціальної справедливості та рівних можливостей у суспільстві. Кожна людина має право на повноцінне життя і реалізацію свого потенціалу, незалежно від фізичних чи розумових здібностей. Створення програм і послуг, спрямованих на підтримку людей з обмеженими можливостями, сприяє забезпеченню цього права в інклюзивний спосіб.

По-третє, такі програми сприяють створенню більш інклюзивного суспільства, де кожна людина почувається цінною та прийнятою. Інклюзія не тільки сприяє соціальній інтеграції людей з обмеженими можливостями, але й збагачує суспільство різноманітністю та універсальністю. Тому створення програм і послуг для людей з обмеженими можливостями є не лише морально-етичною необхідністю, а й стратегічним кроком до побудови більш справедливого, інклюзивного та рівноправного суспільства.

Для забезпечення прав та інтересів людей з інвалідністю та реалізації принципів інклюзії в усіх сферах життєдіяльності важливою є розробка та впровадження різноманітних законодавчих та нормативних актів.

На основі дослідження шляхів оптимізації формування інклюзивних просторів у міських громадах України відзначимо деякі важливі аспекти.

По-перше, адаптація інфраструктури виявилася ключем до забезпечення доступності для всіх мешканців, у тому числі для людей з інвалідністю. Будівництво пандусів та ремонт тротуарів допомагає зробити громадські місця

доступнішими. Інклюзивне просторове планування є важливою частиною розвитку міст у сучасному світі.

Це підхід, спрямований на створення доступного, безбар'єрного та інклюзивного середовища для всіх груп населення. Для досягнення цієї мети необхідно враховувати різні аспекти та використовувати різні підходи.

Важливо залучити громаду до процесу планування. Це означає залучення місцевих жителів, організацій громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін до розробки та реалізації проєктів. Участь громадськості дає змогу врахувати реальні потреби та погляди місцевого населення, забезпечуючи більш ефективне та прийнятне рішення.

Другим аспектом є застосування принципів універсального дизайну. Універсальний дизайн передбачає створення просторів та інфраструктури, якими можуть користуватися люди з будь-якими фізичними або когнітивними можливостями. Це означає, що простір має бути доступним для кожного, незалежно від індивідуальних потреб.

Третій аспект – забезпечення доступності. Для цього можуть бути встановлені пандуси, ліфти, освітлення, відповідна сигналізація та інші засоби, які забезпечать доступність для всіх груп населення. Це допомагає зробити міське середовище більш дружнім і доступним для всіх. Ще одним важливим аспектом є забезпечення рівних можливостей. Це означає, що всі люди повинні мати рівний доступ до освіти, роботи, культури та можливостей відпочинку.

Для досягнення цієї мети важливо забезпечити рівні умови для всіх груп населення. Загалом, інклюзивне просторове планування вимагає цілісного та скоординованого підходу, який враховує потреби різних груп населення. Залучення громади, застосування принципів універсального дизайну, забезпечення доступності та рівних можливостей – лише деякі з ключових аспектів цього процесу. Інклюзивне просторове планування сприяє створенню більш справедливого, ефективного та життєздатного міського середовища, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал та брати участь у житті суспільства.

На нашу думку, найефективнішими стратегіями оптимізації формування інклюзивних просторів у міських громадах України будуть такі:

− інклюзивне планування: розробка планів інклюзивного розвитку міст, які враховують потреби різних соціальних груп, зокрема людей з інвалідністю, та передбачають заходи щодо адаптації інфраструктури та послуг;

− масштабна просвітницька кампанія: проведення системних просвітницьких заходів для жителів міста, спрямованих на підвищення обізнаності з питань інклюзії та розуміння потреб людей з різними видами інвалідності;

− створення інклюзивних громадських просторів: розвиток та облаштування громадських територій, парків, культурно-оздоровчих об’єктів з урахуванням потреб різних груп населення;

− активна громадська участь: залучення місцевих мешканців до процесу прийняття рішень щодо формування інклюзивного простору через консультації, громадські обговорення та місцеві ініціативи;

− співпраця з бізнесом та громадським сектором: розвиток партнерства з місцевим бізнесом та громадськими організаціями для спільної реалізації проєктів розвитку інклюзивного середовища;

− моніторинг та оцінка результатів: впровадження системи моніторингу та оцінки ефективності заходів інклюзивного розвитку з метою постійного вдосконалення стратегій і програм.

Оцінивши сучасний стан організації інклюзивних просторів в українських міських громадах, можна зробити кілька важливих висновків.

По-перше, слід визнати важливість інклюзії для сучасного суспільства, оскільки вона сприяє створенню більш справедливого, рівного та дружнього середовища для всіх громадян. Україна зробила значний крок у напрямку створення інклюзивного простору, впровадивши різноманітні програми та заходи, спрямовані на адаптацію інфраструктури, підвищення обізнаності громадськості та розвиток партнерства з різними зацікавленими сторонами.

На жаль, існують певні виклики, з якими стикаються українські міські громади у формуванні інклюзивного простору. Деякі з них включають недостатню увагу до потреб людей з інвалідністю під час планування та реалізації проєктів, відсутність координації між різними органами влади та недостатню фінансову підтримку.

Однак слід визнати, що вже досягнуто значного прогресу, і є потенціал для подальшого вдосконалення. Застосування комплексного підходу, активної участі громадськості та залучення різних зацікавлених сторін може допомогти вирішити існуючі проблеми та зробити українські міські громади більш інклюзивними та доступними для всіх громадян. Тому необхідно продовжувати працювати над удосконаленням інклюзивних просторів, враховуючи потреби всіх громадян, та розвивати інклюзивне середовище, яке сприятиме зміцненню соціальної солідарності та покращенню якості життя всього суспільства.

У цьому розділі розглядалися різні шляхи оптимізації формування соціально інклюзивного простору в міських громадах України.

Було визначено ключові проблеми та виклики, які перешкоджають формуванню інклюзивного простору, такі як брак ресурсів, недостатня участь громадськості та недоліки чинного законодавства. Також були визначені можливості оптимізації, такі як залучення різних груп населення до процесу прийняття рішень, сприяння міжсекторальному співробітництву, використання міжнародного досвіду та найкращих практик.

Для ефективного формування соціально інклюзивного простору в міських громадах, необхідно розглядати цей процес як комплексне завдання, що потребує взаємодії різних суб’єктів та впровадження інноваційних підходів. Ми також запропонували стратегічні шляхи оптимізації формування соціально інклюзивного простору в міських громадах України, наприклад:

1) інклюзивне планування;

2) широкомасштабна просвітницька кампанія;

3) створення інклюзивних громадських просторів;

4) активна участь громадськості;

5) співпраця з бізнесом та громадським сектором;

6) моніторинг та оцінка результатів.

Усі ці стратегії спрямовані на створення більш інклюзивного простору в міських громадах в Україні, де всі громадяни мають можливість жити, працювати та розвиватися в умовах гідності та рівності.

Саме ці стратегії мають сприяти побудові більш інклюзивного суспільства, де цінується різноманітність, а доступність і рівні можливості є пріоритетними.

Підготовка об'єктів для проведення змагань та навчально-тренувальної роботи залежить як від масштабу заходів, так і від специфіки спорту.

Разом з тим є загальні вимоги та умови, дотримання яких є обов'язковим при проведенні будь-яких офіційних змагань у нашій країні і, зокрема, під час підготовки об'єктів.

Перерахуємо основні умови, що регламентують підготовку об'єктів до проведення офіційних спортивних змагань незалежно від виду спорту. Такими умовами є:

1. Включення заходу до календарного плану міжрегіональних, фізкультурних та спортивних заходів.

2. Затвердження Положення (регламенту) заходу.

Вибір об'єкта щодо паралімпійських змагань чи навчально-тренувальної роботи, зазвичай, обумовлений групою чинників. Ключовими серед чинників можна назвати такі: спеціалізація спортивного об'єкта, що дозволяє провести змагання чи навчально-тренувальні збори з цього виду спорту; доступність об'єкта для даної категорії людей з інвалідністю, які беруть участь у змаганнях чи тренуваннях; доступність навколишньої інфраструктури тощо.

Філософія щодо вибору об'єкта проведення змагань збігаються:

- використання в першу чергу існуючих об'єктів для проведення змагань з оновленням, необхідним в інтересах дотримання вимог спортивних федерацій щодо проведення змагань;

– використання тимчасової інфраструктури, якщо відсутня потреба у створенні спадщини з даного виду спорту.

Під час підготовки до змагань з різних видів спорту при виборі місця проведення зазвичай орієнтуються на аналогічні або близькі види спорту. Це необхідно для того, щоб уникнути додаткового будівництва, надмірного технічного обслуговування та витрат. В даному випадку можна мінімізувати втрати часу та коштів на підписання договорів із власником об'єкта, перенесення та налаштування обладнання, монтаж систем безпеки, створення доступних місць для глядачів тощо.

Під час змагань практикується послідовне (наприклад, дзюдо, потім фехтування на візках або боче) та паралельне (баскетбол на візках та регбі на візках) проведення змагань з різних видів спорту на одному об'єкті.

При цьому враховується тривалість проведення змагань з цих видів спорту.

Організація діяльності на стадіоні проводиться в декілька етапах:

1. Щоденний графік – визначає кількість змагальних сесій на спортивних об'єктах та розподіляє їх по днях, враховує баланс тренувальних та змагальних днів та днів відпочинку.

2. Розклад сесій - визначає час початку та закінчення кожної змагальної сесії на об'єкті.

3. Розклад заходів - визначає час та дати поведінки спортивних заходів (класифікації та відбіркові матчі, чвертьфінали, півфінали та фінали).

4. Детальний розклад заходів - детально прописується час початку та закінчення кожного заходу в ході змагальної сесії на об'єкті, де можливо (після кваліфікації, жеребкування), додаються назви команд, що беруть участь.

5. Детальний розклад змагань - включає всі ключові активності навколо проведення змагальних заходів на об'єктах, включаючи час приїзду спортсменів та їхнього виходу на поле. Відлік часу досі початку змагальної сесії ведеться у зворотному порядку.

6. Детальний розклад спортивної діяльності - включає всі заходи, починаючи з підготовки об'єкта до змагань, проведення змагань та закінчуючи операціями із завершення змагальної діяльності. Даний графік ведеться командою

об'єкта, оскільки детально описує необхідні заходи та відповідальні їм функції у команді об'єкта.

Під час розробки розкладів змагань необхідно також враховувати такі принципи планування заходів:

1. Необхідно максимізувати спортивні активності першого дня.

2. Забезпечити збалансований розподіл фіналів змагань (індивідуальні та командні види спорту).

3. Забезпечити відсутність накладок під час проведення фіналів у командних видах спорту.

4. Обмежити кількість змагань в останній день.

5. Спланувати короткі сесії із компактними змаганнями для розширення можливостей спортивних презентацій.

Операції на об'єкті плануються у розрізі функцій та приміщень. У плані розподіляється відповідальність функцій за підтримку обладнання, приміщень та зон об'єкта у належному стані.

Важливою складовою підготовки стадіону до проведення змагань чи навчально-тренувального процесу є навчання персоналу правилам взаємодії з людьми, які мають інвалідність, та надання їм ситуаційної допомоги.

У період перед проведенням заходів особлива увага має приділятися підготовці персоналу об'єкта, який безпосередньо контактує з людьми, які мають інвалідність.

3.2 Шляхи удосконалення спортивного комплексу

Цей стадіон є найбільшим спортивним об'єктом м. Переяслав. Він повинен бути оснащений сучасним спортивним обладнанням і в цілому бути гарною тренувальною базою.

Поряд зі стадіоном розташований пустир, що знаходиться в комунальній власності. Задля покращення стану спортивного комплексу пропонується розширити межі комплексу з залученням даної ділянки. Також для оптимізації

доступу на територію пропонується частково залучити землі, що знаходяться в керуванні Переяслав-Хмельницького ліцею-інтерната «Патріот».

Створення пропозиції щодо удосконалення та оптимізації спортивного комплексу необхідно розглядати з врахуванням проєктів і пропозицій створені громадою та містобудівною документацією. Одним з таких є проєкт капітального ремонту водойми р. Альти, на узбережжі якої розташований стадіон.

Проєкт включає в себе благоустрій території набережної і передбачає чітке функціональне зонування для комфортного і різноманітного відпочинку гостей та жителів міста.

Автори проєкту надають пропозицію, щодо розміщення спортивного кафе на території існуючої частини спортивного комплексу, фасад якого повинен виходити на р. Альта. Поряд з ним пропонується звести терасу для кафе, а ширину пішохідної доріжки прийняти 2-3 метри.

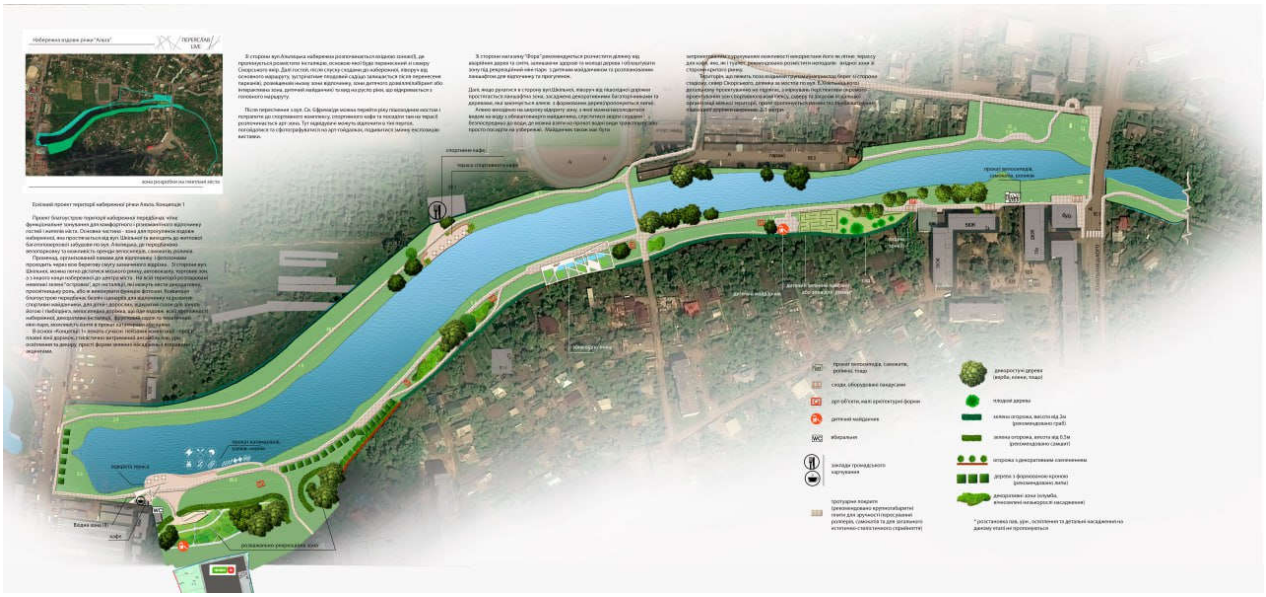

Рис. 14 – Проєкт капітального ремонту водойми, схема набережної

В 2021 році керівництво КЗ «Спортивно оздоровчий комплекс «Стадіон імені Валерія Лобановського» за власний кошт замовили розробку ескізного проєкту комплесної реконструкції спортивно-оздоровчого комплексу, але в зв’язку з повномасштабною вторгненням російської федерації, дані пропозиції не були розглянуті і затверджені до подальшого обговорення міською радою. В даний момент ніяких дій щодо відновлення обговорення проєкту не відбувається.

Рис. 15 – Ескізний проєкт комплексної реконструкції стадіону (2021р.)

Рис. 16 – 3D візуалізація комплексної реконструкції стадіону (2021р.)

Після аналізу містобудівної документації, наукових робіт по організації інклюзивних територій та міжнародного досвіду в реалізації схожих об’єктів в межах роботи пропонується наступне:

Споруди існуючого спортивного комплексу пропонуються реконструювати з частковим демонтажем обладнання в зв’язку з аварійним станом попереднього.

Створення тут доступного середовища, яке повністю відповідає нормативним вимогам і реально працює на користь громади. Демонтаж старого тротуарного покриття (асфальт) і заміни покриття на більш екологічне та менш піддатливого до нагрівання. До данних видів покриття можна віднести тротуарну плитку, бетон чи натуральний камінь. Вздовж пішохідних шляхів розташувати лави зі спинками.

Покриття бігового треку замінити з резинових пазлів на суцільне покриття з резинової крихти, яке зносостійке та стійке до агресивного клімату. Асфальт під резиновою крихтою необхідно демонтувати та влаштувати монолітну основу для довшої експлуатації нового покриття. Також по периметру футбольного поля влаштувати водозбірні лотки. Дренажна система стадіону задовольняє рекомендовані параметри, але потребує обслуговування.

Існуюча зона Street Workout потребує повної заміни. Замість старого, небезпечного обладнання, що було створено ентузіастами, пропонується замінити на антивандальні тренажери з можливістю регулюванням навантаженням. Данні тренажери більш безпечні і інклюзивні, тому всі верстви населення можуть самостійно їх використовувати.

Рис. 17 – Спеціалізовані вуличні тренажери зі змінною системою навантаження у міському парку Фастова

Також для зручності перебування людей з інвалідністю на території комплексу необхідно виконати розширення дверного прорізу і вхідної групи в вбиральню, щоб люди на візках могли з легкістю самостійно маневрувати.

Трибуни потребують реконструкції з можливим частковим демонтажем та підсилення жорсткості конструкцій. Для проведення змагань необхідно добудовувати навіси над трибунами та приміщення для коментаторів. Для зручності перебування людей з інвалідністю необхідно розширити перший ярус трибун, для зручності маневрувань людей на візках. Також необхідно обладнати комплекс екраном для виведення тексту та сурдоперекладу, для людей з інвалідністю по слуху.

В межах добудови комплексу пропонується створення критого комплексу з підземним паркінгом багатоцільового призначення та готелем для гостей міста. Комплекс проєктується з ухилом на інклюзивність для всіх груп населення. Пропонується створити на території критого комплексу дві універсальні зали, з можливістю регулювання обладнання, щоб, в разі необхідності використання зали групою людей з вадами опорно-рухового апарату, була можливість змінити висоту інвентарю або замінити обладнання на інше. Також в межах критого комплексу пропонується створити спортивну залу та комплекс кімнат для проведення реабілітації.

Сучасні технології дозволяють створити спеціальні зали для реабілітації за допомогою розширеної реальності (XR). Розширена реальність включає в себе технології віртуальної реальності (VR), доповненої реальності (AR) та змішаної реальності (MR). Дана технологія допомагає людям з руховими обмеженнями та больовими синдромами краще відновлюватися і симулювати повсякденні дії для відновлення координації та рівноваги. Дослідження вказують, що реабілітація з використанням розширеної реальності допомагає пришвидшити відновлення після травм та операцій, також зменшуючи рівень болю в людей з больовими

синдромами [39]. Також розширену реальність використовують як частину психологічної підтримки. На сьогоднішній день в Україні розпочалося фінансування меценатами та приватними компаніями створення реабілтаційних комплексі з використанням XR, але проєкти вже показали гарні результати в питаннях з реабілітації учасників війни.

Рис. 18 – Проведення фізичної реабілітації з використання VR технологій

Споруда матиме 3 поверхи, задля комфортного розміщення всіх необхідних локацій в середині будівлі. На першому поверсі пропонується розмістити роздягальню, кабінет лікаря, душові, санвузли, два зали розмірами 30 м. х 25 м. висотою 6 м., кабінети тренерів, кімната для зберігання обладнання вуличного та інвентарю, технічні приміщення, зал з тренажерами, буфет та столова, що обслуговує готель і спортивний комплекс.

На другому поверсі розташовуються зали для зайняттями в групах, санвузли, душові, роздягальні, технічні приміщення, кабінети відпочинку для персоналу, кабінети адміністрації.

На третьому поверсі пропонується розмістити кабінети для реабілітації, маніпуляційні кабінети, кабінет лікаря, для огляду і консультації людей, що проходять реабілітацію, сенсорні кімнати, кабінети відпочинку, технічні приміщення, душові кімнати, санвузли, роздягальні та кімнати з технічним обладнанням, що обслуговують будівлю.

Для комфортного переміщенні по будівлі пропонується запроєктувати дві ліфтових шахти, дві сходових клітки, а переходи між готелем та критим спортивним комплексом виконати на першому та третьому поверсі, для зручності всіх категорій відвідувачів. Всі двері в комплексі повинні бути без порогів, задля зручності використання людьми з інвалідністю, та мати ширину в створі не менше 1,2 м.

Всередині об'єктів спорту рекомендується встановлювати мнемосхеми (тактильні рельєфні табло напрямків переміщення інвалідів по будівлі з інформацією про приміщення, дубльована шрифтом Брайля, обладнане спеціальним поручнем та інформаційним знаком). Двері в приміщення всередині об'єкту спорту рекомендується оснащувати інформаційно-тактильними висококонтрастними знаками. Знаки з назвою приміщень призначені для інформування інвалідів зору.

Горизонтальні шляхи руху необхідно оснащувати тактильною рельєфною плиткою для підлоги. Плитка використовується як усередині, так і зовні приміщень. Для оснащення вертикальних шляхів руху, зокрема сходів, використовуються контрастні смуги на сходах.

На території спортивного комплексу, поряд з критим спортивним комплексом, пропонується розмістити майданчики для гри в баскетбол, волейбол, міні-футбол, та 2 універсальних майданчики для заняття йогою, пілатесом, тощо. Покриття на всіх майданчиках повинне бути м’яким та зносостійким задля забезпечування безпечного використання майданчиків на території комплексу. Задля забезпечування комфорту перебування відвідувачів пропонується влаштувати міні трибуни на території спеціалізованих майданчиків.

Паралельно до тротуарної частини, поза територією спортивного комплексу, пропонується створити терапевтичний простір з різноманітними зонами для покращення психологічного благополуччя відвідувачів. За основу розвитку ділянки пропонується взяти концепцію садотерапії.

Садотерапія, або терапевтичний сад – це простір, що заснований на взаємодії з природою та садом. Терапія включає в себе сенсорну стимуляцію (звук листя, фізична взаємодія з рослинами, запах ароматерапевтичних рослин) та активну участь в зонах (посадка та догляд за рослинами, «сенсорні стежки»).

Даний вид терапії був розроблений в 19 столітті у Великій Британії, але вже в 20 столітті був визнаний ефективним методом психологічної допомоги та реабілітації. На сьогоднішній час даний вид терапії застосовується в багатьох країнах світу і активно розвивається на території України. [40]

Використання природних елементів, таких як водні об’єкти, ароматерапія, кольоротерапія, сезонні зміни та тактильна взаємодія з рослинами, дозволяє ефективно знижувати рівень стресу, покращувати емоційний стан та сприяти соціальній адаптації постраждалих [41].

Переваги садотерапії:

- Поліпшення настрою та самопочуття
- Зниження рівня тривоги та стресу
- Фізична реабілітація
- Соціальне відновлення

Рис. 19 – Проєкт терапевтичного саду на ВДНГ, Київ

Перспективи впровадження реабілітаційних садів включають створення проєктів, адаптованих до умов різних регіонів України, із врахуванням потреб військових, цивільного населення та медичного персоналу. Залучення новітніх технологій у дизайні, а також подальше дослідження впливу природних просторів на психоемоційний стан сприятимуть ефективності таких проєктів. Реабілітаційні сади можуть стати важливим елементом у формуванні післявоєнної стратегії відновлення країни та її громад, забезпечуючи гармонію між людиною і природою [41].

В проєктах формування терапевтичних садів влаштовують рефлекторні зони для медитації, станції спостереження за флорой і фауною, тактильні станції з різними видами покриттями та матеріалами для стимулювання сенсорної терапії, акустичні станції, тощо.

Зони для доглядом за рослинами і проведення ароматерапії припіднімають від тротуарної частини для кращої доступності людям з вадами опорно-рухового апарату.

Також, як елемент терапевтичного саду, використовують сенсорні стежки для прогулянку босоніж. Сама доріжка виконується з різних природніх матеріалів, таких як пісок, щебінь, дерево та кора, галька, натуральні камені, тощо. Ця ділянка дозволить розвивати тактильне сприйняття та дрібну моторику.

Згідно пропозицій в рамках проєкту капітального ремонту водойм, розміщується на території спортивного комлексу кафе. Поруч з ним розташовується майданчик для дітей, для зручності батьків і комфортності перебування на території комплексу інших відвідувачів. Таке розміщення не буде заважати відвідувачам спортивного комлексу. Обладнання повинне бути безпечним для дітей, антивандальним та зносостійким.

Планується розмістити лавки та урни, провести заходи щодо озеленення прилеглої території та інженерного благоустрою. Виконання цілей проєкту призведе до підвищення мотивації учнів, молоді та мешканців міста до регулярних занять спортом, покращить стан здоров'я населення за рахунок підвищення доступності та якості занять фізичною культурою та активного відпочинку.

Висновки

Нажаль, на данний час замало досліджень по темі проєктування адаптивного простору, а нормативна база не відповідає сьогоденню, але на основі існуючих спортивних комплексів, при правильному менеджменту, можливо створити універсальний спортивно-оздоровчий комплекс, задача якого буде пропагувати спорт, допомагати в фізичній реабілітації та психологічній адаптації людям з інвалідністю.

На основі отриманих результатів для більш ефективної діяльності спортивного клубів та адаптації існуючої інфраструктури для осіб з інвалідністю, було розроблено практичні рекомендації щодо його організації та управління.

1. Керівникам комплексів створювати умови для взаємодії з органами місцевого самоврядування, здійснювати пошук меценатів та спонсорів, формувати колектив із кваліфікованих тренерів.
2. Створювати умови для проведення спільних семінарів та тренінгів з тренерами, представниками спортивних команд для осіб з інвалідністю з метою пошуку нових форм щодо покращення якості роботи спортивних клубів інвалідів, підвищення їхньої спортивної майстерності та розвитку масового спорту в регіонах.
3. Організовувати достатню кількість спортивних свят з обов'язковим урочистим підбиттям підсумків наприкінці року та визначенням найкращих спортсменів.
4. Залучити кошти меценатів, спонсорів та органів місцевого самоврядування для покращення умов інклюзивності на території комплексу.
5. Забезпечувати проведення занять у комплексі високо оснащеною інфраструктурою (доступність спортивних майданчиків для інвалідів, наявність пандусів, обладнаних туалетів, достатньої кількості волонтерів), що гарантуватиме якість їх проведення. Наявність медичного обслуговування важлива на змаганнях для будь-яких категорій громадян, однак, при проведенні змагань для осіб з інвалідністю наявність медичного персоналу є обов'язковою.

6. Сформовувати зручний графік проведення занять з урахуванням побажань кожної групи людей з інвалідністю, зі схожими захворюваннями, для комфортної навчально-виховної складової.

7. Забезпечувати спортсменів якісним спортивним інструментом. Незадоволеність від тренування внаслідок використання неякісного інвентарю сприяє формуванню стійкого небажання займатися спортом в цілому.

8. Організовувати достатню кількість роздягалень, наявність окремої суддівської, місць для розминки спортсменів-інвалідів.

9. Забезпечувати з боку тренерського персоналу індивідуальний підхід до тих, хто займається. Особливо це стосується спортсменів із вадами опорно-рухового апарату, оскільки вони переважно займаються не командними, а особистими видами спорту.

10. Рекомендовано освоювати існуючи невикористаний простір навколо комплексу задля розширення існуючих та створення нових майданчиків.

Для містобудівельників та архітекторів також необхідно виділити перелік рекомендацій під час розробки проєктів з адаптації та реконструкції спортивних комлексів:

1. Під час реконструкції стадіонів рекомендується формувати об’єкти адаптивного спорту як комплекс заходів, які об’єднуються планувальними рішеннями, створюють систему візуальних комунікацію та притримуються принципу універсального дизайну задля інклюзивності та інтеграції комплексу в місто.

2. Створювати простір для взаємодії з природою в межах пішохідних маршрутів міста. Найкраще для даної задачи підходять парки, набережні та лісові смуги в межах міста.

3. Під час розробки містобудівної документації додатково звертати увагу на адаптивний простір та зони.

Список використаних джерел

1. Нічого для нас без нас : посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів. / В. О. Азін, Л. Ю. Байда, Н. Госс, та ін. - Київ : Ленвіт, 2015. - 102 с. Режим доступу: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/toolkit_pm_ukr.pdf
2. Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб. / Азін В. О. [та ін.] - Київ : Українсько-канадський проект, 2013. - 128 с. Режим доступу: https://ud.org.ua/images/pdf/Dostupnist_ta_universalniy_dizayn.pdf
3. Бондаренко К. Універсальний дизайн офісного середовища : протиріччя та перспективи. / К. Бондаренко, С. Кривуц // Specialized and multidisciplinary scientific researches : матеріали міжнародної наукової конференції. - 2020. - С.123-125. Режим доступу: https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/7340
4. Абросімова І. Д. Інклюзивний дизайн та його використання / І. Д. Абросімова, О. П. Кизимчук - Стан і перспективи розвитку хімічної, харчової та парфумерно-косметичної галузей промисловості : тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Херсон – Херсон : ХНТУ, 2019. – С. 19 - 20. Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/13331
5. Андреєва М. О. Концептуалізація поняття «інклюзивне середовище» у контексті розбудови суспільства рівних можливостей в Україні. / М. О. Андреєва // Імідж сучасного педагога : науковий фаховий журнал. - 2017. - № 6. - С. 47 - 50. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=isp_2017_6_13
6. Васильєва Г. І. Термінологічний словник – інклюзія. / Васильєва Г. І., Любарець В. В. - Київ : Міленіум, 2018. - 44 с.
7. Байда Л. Ю. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посіб. / Л. Ю. Байда, О.

В. Красюкова-Енс, С. Ю. Буров, та ін. - Київ, 2012. - 216 с.

8. Пироженко К. Ю. Адаптивна фізична культура як один з найбільш дієвих засобів реабілітації військовослужбовців з інвалідністю / К. Ю. Пироженко, І. О. Когут // «Спорт та сучасне суспільство»: Матеріали XIII Міжнародної студентської конференції. – К.: НУФВСУ, 2020. – 260 с. – С. 229-234
9. Байда Л. Ю. Інвалідність і суспільство : навч. посіб. /Л. Ю. Байда - Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. - 187 с.
10. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. / ред. кол. : Н. Софій, І. Єрмаков, та ін. - Київ : Контекст, 2000. - 336 с.
11. Кривуц С. В. Засоби формування міського простору на основі принципів універсального дизайну. / С. В. Кривуц // Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя: матеріали XXXIX науково-практичної конференції - 2016. - С. 34 - 36.
12. Берданова О. В. Управління сучасним містом: підручник / О. В. Берданова, О. В. Бойко-Бойчук, В. М. Вакуленко та ін. - Київ : НАДУ, 2008. - 632 с. Режим доступу: https://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/123651/mod_resource/content/1/pidruchnik_upravlinnia_mistom.pdf
13. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку: закономірності функціонування та розвитку. / Ю. П. Мічуда - Київ : Олімпійська література, 2007. - 216 с. Режим доступу: https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/96598b43-618c-4aea-a7f4-9497a1c2ec67/content
14. Черданцева І. Г. Теоретичні аспекти реалізації маркетингової концепції на ринку спортивно-оздоровчих послуг. / І. Г. Черданцева, Л. С. Ібрагімова, Е. Ю. Ібрагімов// Збірник наукових праць ЧДТУ. - 2018. - Вип. 49. - С. 59 – 67. Режим доступу: https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/2349
15. Замлинська О.В. Інноваційні маркетингові технології в діяльності суб'єктів сфери фітнесу. / О. В. Замлинська // Економіка: реалії часу. - 2015. - № 4. - С. 129 - 135. Режим доступу: https://economics.net.ua/files/archive/2015/No4/129-135.pdf

16. ДБН В.2.2-13-2003 "Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди" - К.: Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України, 2010 – 47 с. Режим доступу: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3074773761493305251?d
17. ДБН Б.2.2-12:2019 "Планування і забудова територій" – К.: Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово- комунального господарства України, 2019 – 185 с. Режим доступу: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3260441209981634046
18. Потапюк І. П. Роль бренду в управлінні спортивно-оздоровчою діяльністю. / І. П. Потапюк, О. С. Вотінова, С. В. Стрельнік // Приазовський економічний вісник. - 2019. - Вип. 1. - С. 110 – 114. Режим доступу: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/21.pdf
19. Інклюзивне суспільство. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посіб. / Ю. М. Найда, Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова – Еннс, та ін. // - Київ, 2012. - 216 с. Режим доступу: https://ud.org.ua/images/pdf/Invalidnist_ta_suspilstvo.pdf
20. Порошенко М. А. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посіб. / М. А. Порошенко. - Київ, 2018. 252 с. Режим доступу: https://ispukr.org.ua/?p=4478
21. ДБН В.2.2-40:2018 "Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення" - К.: Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України, 2018. – 64 с. Режим доступу: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3192362160978134152?doc_type=2
22. Бондар А. С. Менеджмент рекреаційно-оздоровчої роботи: навч. посібн. / А. С. Бондар - Харків : ХДАФК. 2010. - 178 с. Режим доступу: http://repo.khdafk.com.ua/xmlui/handle/123456789/603
23. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366-р: текст зі змін. станом на 25 берез. 2025 р. / КабМін України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/ed20210414#Text

24. Дячков Д. В. Маркетингово-орієнтований підхід до управління підприємствами спортивно-оздоровчих послуг. / Д. В. Дячков, І. В. Ткачова (Нетеса) // Інфраструктура ринку. - 2020. - Вип. 40. - С. 182 - 186. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2020_40_34.
25. Перегудова Т. В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики : Європейські уроки для України. / Т. В. Перегудова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. - 2016. - №19. - С.98 - 102. Режим доступу: http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/19-2016/22.pdf
26. Палагнюк Ю. В., Соціальна робота в умовах сучасних викликів : досвід і перспективи розвитку: монографія. / Ю.В. Палагнюк, О. Л. Файчук. - Миколаїв: Ємельянова Т. В., 2022. - 511 с. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/364294074_Socialna_robota_v_umovah_sucasnih_viklikiv_dosvid_i_perspektivi_rozvitku_kolektivna_monografia_Kol_avt_za_zag_red_prof_U_V_Palagnuk_doc_O_L_Fajcuk_Social_work_in_the_conditions_of_contemporary_threats
27. Петух О. В. Українська інклюзія : її місце та роль в освіті. / О. В. Петух // Управління школою. - 2015. - № 19(21). - С. 36 - 37.
28. Бирко Н. М. Пріоритетні підходи універсального дизайну. / Н. М. Бирко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – 2022. - № 3. - С. 46 - 53. Режим доступу: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/16099
29. Прокопова Л. І., Чхайло М. Б. Основи маркетингу і менеджменту фізкультурно-оздоровчих послуг: навч. пос. / Л. І. Прокопова, М. Б. Чхайло. - Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. - 298с. Режим доступу:
30. Леонова Ю. О. Ефективна організація маркетингу спортивно-оздоровчих послуг як рушійна сила розвитку вітчизняного ринку. / Ю. О. Леонова // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. - 2019. – Вип. 4. - С. 251 - 257. Режим доступу: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/41.pdf
31. Данюк І. Грантовий проєкт від уряду Канади: у Переяславі на стадіоні відкрили

простір для спорту і дозвілля [Електронний ресурс] / Іванна Данюк // Переяслав City – 2024. Режим доступу: https://pereiaslav.city/articles/357300/grantovij-proekt-vid-kanadi-u-pereyaslavi-na-stadioni-vidkrili-prostir-dlya-sportu-i-dozvillya (Дата звернення: 22.02.2025)

32. Піронкова О. Ф. Технології стигматизації та інклюзія як альтернативні соціальні практики взаємодії з психічно хворими в сучасному суспільстві : монографія. / О. Ф. Піронкова - Харків : Око, 2016. - 400 с.
33. Шкляр С. П. Сучасні тенденції та принципи архітектурного формування об'єктів адаптивного спорту. / Шкляр С. П., Зайцева А. О. // Містобудування та територіальне планування – 2023. - №84. – С.435 – 447. Режим доступу: http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/289378
34. Роде В. О. Зарубіжний досвід проєктування багатофункціональних спортивних комплексів / Роде В. О., Костюченко О. А. // Теорія та практика дизайну: зб. наук. праць. Архітектура та будівництво. – 2023. - № 29-30 –

С. 120 – 126. Режим доступу: https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/Design/article/view/18203/25480

35. Розроблено україно-італійський проєкт відновлення спорткомплексу ХПІ [Електронний ресурс] // Сайт Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» - 2024. Режим доступу: https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/2024/05/09/rozrobleno-ukrayino-italijskyj-proyekt-vidnovlennya-sportkompleksu-hpi/ (Дата звернення: 16.04.2025)
36. Онисько Н. Новий стадіон, гуртожиток та спортивний центр. Європейський інвестиційний банк інвестував у реконструкцію спортивного центру на Полтавщині. [Електронний ресурс] / Назар Онисько // Humanitarian media hub – 2024. Режим доступу: https://hmh.news/8688/novyj-stadion-gurtozhytok-ta-sportyvnyj-czentr-yevropejskyj-investyczijnyj-bank-investuvav-u-rekonstrukcziyu-sportyvnogo-czentru-na-poltavshhyni/ (Дата звернення: 16.04.2025)
37. Зозуля Ю. Інноваційний інклюзивний спорт для поранених військових База 4.5.0 [Електронний ресурс] / Юрій Зозуля // Особистий блог – 2024. Режим доступу: https://zozulpalevo.blogspot.com/2021/09/wounded%20military.html

(Дата звернення: 16.04.2025)

38. Бондар А. С. Сучасні форми організації рекреаційно-оздоровчої роботи з населенням. / А. С. Бондар. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. - 2012. - №6. - С. 29 - 32. Режим доступу: https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2012-06/12baswwp.pdf
39. Immersive Virtual Reality for Pain Relief in Upper Limb Complex Regional Pain Syndrome: A Pilot Study / Чау Браян, Фелан Іван, Та Філліп [та ін.] // Innovation in clinic neuroscience – 2020. - №17. – с. 47 – 52. Режим доступу: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7413329/
40. Садотерапія: як метод лікування за допомогою природи. [Електронний ресурс] // Блог | Центр Персонального Розвитку – 2023. Режим доступу: https://ua.crp-wroclaw.com/blog/садотерапія-як-метод-лікування-за-доп. (Дата звернення: 19.04.2025)
41. Кравченко Д. Ю. Реабілітаційні сади. / Кравченко Д. Ю., Гнатюк Л. Р. // Теорія та практика дизайну. Садово-паркове господарство. - К.: КАІ, 2025. - Вип. 1(35). - С. 555–562. Режим доступу: https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/Design/article/view/20071